कामिनी

(फुलांवरील काव्यसंग्रह - भाग ४)

रचना

डॉ. मंजूषा कुलकर्णी

(साहित्य अकादमी पुरस्कारप्राप्त लेखिका, कवयित्री)

मंजुभारती प्रकाशन

पुणे

कामिनी (फुलांवरील काव्यसंग्रह - भाग ४)

रचना : डॉ. मंजूषा कुलकर्णी
(साहित्य अकादमी पुरस्कारप्राप्त लेखिका, कवयित्री)
साकेत / २५, जयवंत पालकर मार्ग,
पोद्दार रुग्णालयासमोर वरळी, मुंबई - ४०० ०३०.
भ्रमणध्वनी - ९०८२१६१५२४, ९८२२८३९४९१
Email : drmangushak@gmail.com

कायमस्वरूपी पत्ता : २३१, समर्थ अलंकार, फ्लॅट-२,
कवितांच्या बागेसमोर, ज्योतीनगर,
छत्रपती संभाजीनगर - ४३१ ००५.

प्रकाशक : सौ. उल्का मंगेश कुलकर्णी
मंजुभारती प्रकाशन
'अे' ५०४, महालक्ष्मी पॅलेस,
वेंकटेश शर्विल सोसायटी समोर,
सी.एन.जी. पंपासमोर, पारी कंपनी चौक,
नऱ्हे, पुणे - ४११०४१.

प्रथम आवृत्ती : चैत्र शु. ११ (कामदा एकादशी), शके १९४६
शुक्रवार, दि. १९ एप्रिल, २०२४

अक्षर जुळवणी : सौ. अनिता विनायक भालेराव
क्रिएशन,
जयश्री, १-एन, सेक्टर ए, एन-१,
सिडको, छत्रपती संभाजीनगर - ४३१००३.
भ्रमणध्वनी - ९४२३३ ९६८८१

मुद्रक : स्टार कॉपीयर्स प्रायव्हेट लिमिटेड
कुमठेकर मार्ग, सदाशिव पेठ, पुणे ३०

ISBN : 978-81-972636-7-5

सर्वाधिकार : © लेखिकेच्या स्वाधीन

किंमत : **₹ १५०/-**

सर्व रसिकवरांना
सादर समर्पण...

मनोगत

फुलं माझ्या आयुष्यात कधी आली, हे मी सांगू शकत नाही. पण ती माझ्यात रुजली, हे मात्र निश्चित आहे. एखाद्या क्षणी, शांत दुपारी, खिडकीबाहेरच्या वाऱ्याबरोबर एक फुलकळी हलकेच डोलली आणि तिच्या त्या नाजूक हालचालीत मी माझं आयुष्य ओळखलं.

त्यानंतर प्रत्येक फूल माझ्यासाठी एक शब्द बनलं आणि प्रत्येक सुगंध एक कविता. 'कामिनी' हा संग्रह म्हणजे त्या फुलांशी झालेल्या माझ्या संवादांचा, माझ्या श्वासांचा आणि माझ्या हळुवार क्षणांचा दस्तऐवज आहे. या कवितांमध्ये मी फुलांशी केवळ पाहुण्यासारखी बोलले नाही; मी त्यांच्यात विलीन झाले आहे. प्रत्येक फुलाच्या पाकळीत मला माझं स्वतःचं हृदय धडधडताना जाणवलं. फुलं नुसती उमलत नाहीत; ती आपल्याला उमलण्याची शिकवण देतात.

ती सांगतात, 'जगणे हे सुगंधित असावं, पण स्वतःसाठी नव्हे; ज्यांनी आपल्याला स्पर्श केला, त्यांच्या मनात दरवळ निर्माण करण्यासाठी.' हेच तत्त्व मी माझ्या कवितांमध्ये पकडण्याचा प्रयत्न केला आहे. माझ्या आयुष्यात जेवढे ऋतू आले, तेवढ्या स्वरूपात फुलं माझ्याकडे आली. पारिजात आला तेव्हा मी गळण्याची भीती शिकले; मोगरा आला तेव्हा पवित्रतेचा अर्थ समजला; गुलाब आला तेव्हा प्रेमात काट्यांचं अस्तित्व स्वीकारायला शिकले आणि कमळ आलं तेव्हा कर्दमातूनही प्रकाशाकडे डोळे उघडता येतात, हे समजलं.

प्रत्येक फूल काहीतरी सांगत गेलं. कधी मौनात, कधी गंधात, कधी थेंबात. मी फक्त ऐकलं आणि जे ऐकले, तेच शब्दांत उतरवलं.

'कामिनी' या नावामागे माझ्या अंतर्मनात एक सौंदर्यविषयक ओढ आहे. हे नाव म्हणजे केवळ एका फुलाचं प्रतीक नव्हे, तर स्त्रीच्या अंतरी असलेल्या सौंदर्य, शक्ती आणि गूढतेचं प्रतीक आहे. स्त्री म्हणजेच निसर्गाची पहिली कवयित्री. तिच्या मनात ऋतू येतात, भाव उमलतात आणि अश्रू किंवा हसू हीही फुलंच असतात.

या संग्रहातील प्रत्येक कवितेत मी स्त्रीमनाची ही फुलांसारखी प्रवाहीता पकडायचा प्रयत्न केला आहे. या कवितांपूर्वी असलेली माझी 'भावपूर्ण निवेदनं' ती म्हणजे त्या फुलाशी केलेली माझी सकाळची प्रार्थना आहेत. प्रत्येक फुलाकडे मी जणू भक्तिभावाने पाहिलं आहे. मी त्याला विचारलं, 'तू एवढं कोमल असूनही एवढं स्थिर कसं राहतोस?' आणि प्रत्येक वेळी त्याचं उत्तर आलं, 'माझं सौंदर्य माझ्या मातीशी नात्यात आहे.' ही ओळ मला फार काही शिकवून गेली.

आपल्या मुळांशी नातं असलं, की कोणत्याही वादळात आपल्याला झुकता येतं, पण तुटता येत नाही आणि म्हणूनच 'कामिनी'मधील फुलं माझ्यासाठी जीवनाचे रूपक ठरली. माझ्यासाठी कविता म्हणजे आत्मसंवादाचं एक रूप आहे. जेव्हा शब्दांत मी व्यक्त होऊ शकत नाही, तेव्हा मी फुलांच्या गंधात स्वतःला ओतते. कधी वाटतं, माझ्या प्रत्येक श्वासात एखादी कविता आहे आणि त्या श्वासाचा सुगंध या फुलांच्या माध्यमातून बाहेर पडतो.

'कामिनी'मधील प्रत्येक कविता म्हणजे माझ्या दिवसाची एक क्षणचित्रं आहे. कधी दवबिंदूंची थंडी, कधी उन्हाची उब, कधी चांदण्यात न्हालेली रात्र, तर कधी राखाडी सकाळ. ही फुलं त्या क्षणांची साक्ष देतात, जणू माझ्या भावनांच्या बागेत प्रत्येक ऋतूने आपली सही केली आहे. जेव्हा या कवितांना शब्द मिळाले, तेव्हा मला वाटलं आता इतकंच पुरेसं आहे. पण जेव्हा त्या शब्दांना आवाज मिळाला, तेव्हा मला जाणवलं की कविता ही फक्त वाचायची गोष्ट नाही. ती ऐकायची, अनुभवायची आणि श्वासायची गोष्ट आहे.

म्हणूनच, या संग्रहाचं 'मंजुमंजिरी' या नावाने ऑडिओबुक स्वरूपात रूपांतर झालं, तेव्हा मला असं वाटलं की माझ्या कवितांना खरंच प्राणवायू मिळाला. त्या

माझ्या आवाजातून उमलल्या आणि ज्या श्रोत्यांच्या कानात गेल्या, तिथे त्यांनी एक वेगळी सुगंधी वाट धरली.

'मंजुमंजिरी' हे माझ्यासाठी केवळ आवाजाचं माध्यम नव्हतं ते जणू फुलांच्या उमलण्याचा श्रवणानुभव होता. जणू शब्दांनी फुलं घेतली आणि फुलांनी स्वर. त्या दोघांच्या संगमातून उमटलेला सुगंध म्हणजेच 'मंजुमंजिरी'. माझ्या लेखनप्रवासात फुलं हा केवळ विषय नाही, तर एक सहप्रवासी आहे. ती माझ्यासोबत चालली आहेत. सुखात, दु:खात आणि अंतर्मनाच्या अंधारातही. कधी माझ्या डोळ्यांतील पाणी तिने पिलं, कधी माझ्या हसण्यात तिचा रंग मिसळला. फुलं मला नेहमी सांगतात, 'तू सुकलीस तरी, तुझा गंध कुणाच्या श्वासात राहील.' ही ओळ माझ्या लेखणीचं प्राणतत्त्व बनली आहे. म्हणूनच 'कामिनी'मधील प्रत्येक ओळ म्हणजे एखाद्या सुगंधी वाऱ्याचं रूप आहे. जो कुणाच्या मनावरून हलकेच फिरून जातो.

वाचक जेव्हा या कवितांकडे पाहतील, तेव्हा मला वाटतं त्यांनी त्या फुलासारख्या वाचाव्यात, पानावरून पान फाडल्यासारखं नाही, तर हलकेच स्पर्श करून, गंध घेत थोडं थांबून. फुलं कधी घाईत उमलत नाहीत, मग कविता का घाईत वाचावी? प्रत्येक शब्द, प्रत्येक प्रतिमा, प्रत्येक निवेदन या सगळ्यांचा सुगंध वाचकाने अनुभवला, तर माझं लेखन त्याच्या मनातही उमलत राहील.

मला नेहमी वाटतं, कविता लिहिणं म्हणजे मातीमध्ये बियाणं टाकणं. पण त्यातून फुल उमलणं हे आपल्यावर अवलंबून नसतं; ते त्या मातीच्या दयेवर, त्या ऋतूच्या संमतीवर आणि त्या सूर्याच्या किरणांवर अवलंबून असतं. माझ्या कविताही तशाच आहेत. काही फुलल्या, काही कळ्याच राहिल्या, पण त्या सगळ्यांची एकत्रित बाग म्हणजे 'कामिनी'.

या प्रवासात माझ्या मनात एकच विचार सतत राहिला. सुगंध हा व्यक्तित्वापेक्षा मोठा असतो. फुलाचं नाव कोणाचंही असो, त्याचा गंध सगळ्यांना सारखाच वाटतो. माझ्या कवितांनाही तसाच गंध लाभावा, त्या माझ्या नावाशी जोडून न राहता प्रत्येक वाचकाच्या हृदयात आपल्या नावाने उमलाव्यात, हीच माझी इच्छा आहे.

जेव्हा मी 'कामिनी' संपवली, तेव्हा माझ्या मनात एक हळवी शांतता होती. जणू माझ्यातील प्रत्येक फुल उमलून, आता गंधाच्या रूपाने हवेत विरत होतं. त्या गंधात माझं अस्तित्वही विरून गेलं, पण एक अर्थ मात्र ठाम झाला. जीवन म्हणजे उमलण्याचं आणि गळण्याचं दोन्ही सौंदर्य स्वीकारणं.

'कामिनी' म्हणजे माझं आत्मकथन फुलांच्या भाषेत. कधी ते शृंगार आहे, कधी विरह, कधी शांती आहे, कधी प्रार्थना. पण प्रत्येक ठिकाणी एकच भाव ओघात आहे. फुलांसारखं जगणं. जर ही कविता वाचताना किंवा 'मंजुमंजिरी' ऐकताना तुमच्या मनात एक छोटासा गंध उमटला, एक हलकी स्मितरेषा आली, किंवा एक आठवण फुलली तर समजा, ही 'कामिनी' आपल्या वाटेवर आली आहे.

डॉ. मंजूषा कुलकर्णी

प्रस्तावना

कवितेचा सुगंध हा फुलांच्या सुगंधासारखाच असतो. हलका, कोमल, पण अंतःकरणाला व्यापून टाकणारा. प्रत्येक कवयित्रीच्या अंतःकरणात एक बाग असते. जिथे भावना उमलतात, अनुभव झाडं फुलवतात आणि शब्द त्यावर येणाऱ्या पाखरांसारखे थरथरतात.

डॉ. मंजूषा कुलकर्णी यांच्या या नव्या कवितासंग्रहाचं नाव ‘कामिनी’, या अर्थाने अत्यंत सूचक आणि अर्थवाही आहे. ‘कामिनी’ हे नाव फुलाचं असलं, तरी त्यात स्त्रीत्व, नाजूकता, आकर्षण, गंध आणि निर्मळतेचं एक अद्भुत मिश्रण दडलेलं आहे. या संग्रहातील प्रत्येक कविता हे केवळ फुलांवरचं वर्णन नाही, तर फुलांच्या माध्यमातून व्यक्त झालेलं जीवनाचं तत्त्वज्ञान आहे. कवयित्रीने प्रत्येक फुलाला एक वेगळी भाषा, वेगळी ओळख आणि सर्वात महत्त्वाचं म्हणजे एक वेगळं हृदयस्पर्शी निवेदन दिलं आहे. प्रत्येक कवितेपूर्वीचं तिचं ते भावपूर्ण निवेदन म्हणजे त्या फुलाशी झालेला संवाद जणू निसर्गाशी केलेलं एक प्रार्थनारूप एकांत संभाषण.

‘कामिनी’ वाचताना पहिली जाणीव ही होते. ही कवयित्री निसर्गाला पाहत नाही, तर त्यात विरघळते. ती फुलं तोडत नाही, ती त्यांच्याकडून जगण्याचं तत्त्व शिकते. प्रत्येक फुलात एक अनुभव आहे. केतकीच्या सुगंधात एक गूढता, कमळात एक शुद्धता, गुलाबात एक आवेग, जाईमध्ये एक निरागसता तर मोगऱ्यात एक नितळ प्रीती.

कवयित्री प्रत्येक फुलात स्वतःला शोधते आणि त्या शोधात तिला विश्वाचा नवा गंध सापडतो. फुलं निसर्गाची लघुत्तम कविता आहेत. हे विधान कामिनी

वाचताना खरी जाणीव बनतं. फुलं शब्द नसतानाही बोलतात आणि कवयित्रीने त्या निःशब्द भाषेला शब्द दिले आहेत. तिच्या ओळींतून फुलांचा सुगंधच नाही, तर त्यांच्या अस्तित्वाचा तात्त्विक अर्थ उमटतो. जसं एखादं फूल उमलताना आकाशाकडे बघतं, तसं कवयित्रीचं मन उमलताना शब्दांच्या दिशेने झुकतं.

या संग्रहातली प्रत्येक कविता ही केवळ निसर्गचित्र नाही; ती संवेदनांचं रूपक आहे. फुलं इथे केवळ शोभा नाहीत, ती भावनांची प्रतीकं आहेत. गुलाब – प्रेमाचा उत्कट स्वर, कमळ – निर्मळतेचा आविष्कार, मोगरा – साधेपणाचा सुगंध, चाफा – विरहातील सौंदर्य, कामिनी – चिरंतनतेचा गंध. या फुलांमधून कवयित्री जीवनातील वेगवेगळ्या छटा उमटवते. कधी ती विरहात फुलते, कधी आशेच्या सुगंधात न्हाऊन निघते, तर कधी अस्तित्वाच्या क्षणभंगुरतेवर हलकीशी नोंद करते. तिच्या लेखणीतून फुलांचं रुपांतर भावनांच्या सृष्टीत होतं.

'कामिनी'चा सर्वात मोहक पैलू म्हणजे शब्द आणि गंध यांचं एकमेकांत मिसळणं. कवयित्रीच्या भाषेत एक नाजूक स्पर्श आहे. ती प्रत्येक ओळीत सौंदर्याला माणूसपण जोडते. फुलांच्या रुपकातून ती स्त्रीत्वाचं, मातृत्वाचं आणि सृजनाचं एक तत्त्व मांडते. ज्या पद्धतीने ती प्रत्येक फुलाशी संवाद साधते, तो संवाद नुसता शब्दांचा नाही, तर भावनांच्या लहरींचा आहे. जणू ती फुलांच्या पाकळ्यांवर आपल्या मनाचे अनुभव ठेवते आणि नंतर त्यांना कवितेच्या स्वरूपात उमलू देते.

ही निवेदने वाचताना असं वाटतं ही कवयित्री जग पाहते डोळ्यांनी नव्हे, तर मनाच्या सुगंधाने. तिला फुलांमधील सौंदर्य दिसतं, पण त्याहून अधिक त्यामधील तत्त्वज्ञान जाणवतं. ती जाणते की प्रत्येक फूल मातीशी बांधलेलं असतं, तरी ते सूर्याकडे झेपावतं आणि हेच तिच्या कवितांचं मर्म आहे.

'कामिनी' वाचताना सतत एक भावनिक प्रवाह जाणवतो क्षणभंगुरतेतील चिरंतनता. फुलं उमलतात, सुगंध पसरवतात आणि मग झडतात. त्यांचं अस्तित्व अल्प असतं, पण त्या अल्पातही ते आपलं संपूर्ण सार देऊन जातात. ही जाणीव म्हणजेच कवयित्रीच्या लेखनाचं आत्मतत्त्व आहे. कवयित्रीला ठाऊक आहे.

जीवन हे फुलासारखंच आहे. त्यात उमलणं आहे, झडणं आहे, पण त्याही पलीकडे आहे सुगंध पसरवण्याचं सौंदर्य. ती म्हणते, 'फूल झडतं, पण त्याचा गंध राहतो; शब्द निघून जातात, पण भावनेचा स्पर्श टिकून राहतो.' अशीच ही कवितासृष्टी नश्वरतेतून चिरंतनतेचा शोध घेणारी.

'कामिनी'मधील प्रत्येक कविता ही एका मोठ्या हृदयाचा ठाव देते. कवयित्रीच्या मनात एक अखंड गंधभाषा आहे. ती जगण्याला फुलांसारखं उमलताना पाहते. तिच्या नजरेत निसर्ग हा उपभोगाचा विषय नाही, तर संवादाचा साथीदार आहे. ती जेव्हा मोगऱ्याकडे पाहते, तेव्हा ती फक्त पांढऱ्या पाकळ्या पाहत नाही; ती त्यातील निखळ शुद्धतेकडे पाहते. ती जेव्हा गुलाबाचा गंध घेत असते, तेव्हा तिच्या मनात एक सौंदर्याचा, पण वेदनेचा स्वरही उमटतो आणि ती जेव्हा कमळावर कविता लिहिते, तेव्हा तिच्या ओळींमध्ये गंगाजळीचा नितळ प्रकाश झळकतो. या सर्वातून एक गोष्ट प्रकर्षाने जाणवते, कवयित्रीचं मन फुलांप्रमाणे देणारं आहे. ती प्रत्येक अनुभवाला सुगंध देते आणि प्रत्येक दुःखाला रंग.

'कामिनी' हा संग्रह म्हणजे एक बाग आहे. जिथे प्रत्येक कविता एक वेगळं फूल आहे. वाचक त्या बागेतून फिरताना सुगंधाच्या वेगवेगळ्या छटा अनुभवतो. कधी कोवळ्या पावसाचा वास, कधी फुलांच्या उमलण्याचा आनंद तर कधी झडलेल्या पाकळ्यांची शांत सुंदरता. ही बाग फुलवताना कवयित्रीने मनाची माती ओलसर ठेवली आहे. ती फुलं शब्दांत लावते, पण त्यांची काळजी भावना देऊन घेते. त्या प्रत्येक कवितेमागे आहे एक हृदयाची बागकामाची प्रक्रिया.

'कामिनी' हा कवितासंग्रह म्हणजे शब्दांच्या बागेतून सुगंधाचा प्रवास आहे. त्यात फुलं आहेत, पण त्याहून अधिक आहे त्यांचा आत्मा. कवयित्री डॉ. मंजूषा कुलकर्णी यांनी फुलांच्या रुपातून निसर्ग, स्त्रीत्व आणि जीवनाचं सौंदर्य एका अत्यंत सुसंस्कृत भाषेत साकारलं आहे. त्यांच्या कवितांमध्ये एकाच वेळी साधेपणाची शुद्धता आणि तत्त्वचिंतनाची खोली आहे. प्रत्येक निवेदन, प्रत्येक ओळ आणि प्रत्येक शब्द सुगंधानं न्हाऊन निघालेला आहे.

'कामिनी' वाचताना वाटतं फुलं आपल्या आजूबाजूला नसून, आपल्या मनात उमलत आहेत. हा संग्रह फुलांचा नाही तो संवेदनांचा सुगंध आहे आणि म्हणूनच 'कामिनी' हे केवळ पुस्तक नाही, तर एक गंधमय अनुभव आहे.

श्री. सदाशिव कुलकर्णी
नांदेड.

अनुक्रमणिका

१) अग्निशिखा
२) आम्ही तिघी मैत्रिणी फुलराण्या
३) बाग जांभळी गुलाबी
४) बदाम फूल
५) बकुळफुलासम अबोल प्रीती
६) बोगन वेल
७) ब्रह्म कमळ
८) बुचाची फुले
९) चिंब भिजले फूल वेडे
१०) फिक्या रंगांची शोभा निराळी
११) फूल फुललंय दारी
१२) गर्द निळ्या जांभळ्या फुलांची
१३) घाणेरी
१४) गोड गोजिरे फूल साजिरे
१५) गोड गोजिरे फूल साजिरे २
१६) गोकर्ण
१७) गुलाबफुला
१८) गुलमोहोर
१९) हक्क कळीचा फुलण्याचा
२०) ही फुले की पाने सुंदर
२१) हिरवा चाफा
२२) जास्वंद
२३) कदंब
२४) कलश फुलांचा सांडो अंगणी
२५) कमळ
२६) कर्दळ
२७) केवडा
२८) लालेलाल चाफेलाल
२९) लिली
३०) लुसलुस चिंचेचा चिगोर
३१) मधुमालती
३२) मोगरा
३३) मोगऱ्याच्या चांदण्या
३४) नाजुकशी फुलं
३५) निळे फूल
३६) निशिगंध
३७) पानोपानी रंग हिरवा
३८) फुले अळुमाळू
३९) पिवळा गुलाब
४०) प्राजक्त
४१) रंग गुलाबी सजला
४२) रानजाई
४३) सदाफुली
४४) सागाची फुले
४५) सायली
४६) शांत शांत चाफा
४७) शेवंती
४८) सोनचाफा
४९) सोनपिवळी फुलं उमलली
५०) सोनटक्का
५१) झेंडू
५२) जुईचा वेल

(१)
अग्निशिखा

पंचमहाभूतं आणि सृष्टी यांचा घनिष्ठ संबंध आहे, यापैकी अग्नीच्या शिखेसारखं हुबेहूब दिसणारं फूल येतं तेंव्हा कोणीतरी तपोवनांत यज्ञकुंडच पेटवलंय असा भास होतो. पवित्र मंत्रोच्चारात ज्या आहुती दिल्या जातात, त्यातून वर वर पेटून उठणाऱ्या या अग्नीच्या शिखांचं सौंदर्य जेंव्हा फुलांतं येत तेंव्हा हा दाहक अग्नी शीतल होतो. लीलया हातात घेता येतो, आगीशी खेळ बरा नाही म्हणता म्हणता या अग्निफुलांशी खेळायला मन धावत जातं. निसर्गाच्या नवलाईनं मन साभार उभं राहतं, चमत्काराकडे कौतुकानं एकटक पाहत राहतं ! एकटक पाहत राहतं !

कमाल निसर्गाची खरी
पदोपदी वाटते
रंग रुप आकाराने
पानं फुलं जागते

नाम कोणी दिले असे
अग्निशिखा रोपटे
हिरव्या हिरव्या पानांतून
शीत अनल गोमटे

असेच एक पुष्प असे
लालबुंद रंग पाती
पेटत्या अग्निकुंडी
अग्निशिखा धगधगती

श्रावणात यज्ञ याग
मंत्र जागोजागी
अग्निशिखा फुलून येता
स्वीकारती आहूती

पीतवर्ण संगतीला
अग्नि हुबेहूब की
वाऱ्यावरी हलणाऱ्या
शिखांचीही पाकळी

निसर्गाने पेटविले
हरीत यज्ञकुंड
अग्निशिखा फुले येती
वर्षा होता ती उदंड

(२)
आम्ही तिघी मैत्रिणी फुलराण्या

एकाच घरी जन्माला येऊनही दूर दूर पुन्हा कुठेतरी जाण्याचं, तिथे नव्यानं रुजण्याचं काम स्त्रियांना करावं लागत. त्या बिचाऱ्या सहजच आपलं जन्मापासूनच घर सोडून निघून जातात, नव्या घराला आपलसं करतात. एकाच झाडावर एकाच दांडीवर फुललेल्या तीन फुलराण्यांचंही असंच असेल का? त्या बहिणी कमी, मैत्रिणी अधिक असतील का? आपल्याच रंगाने हरखून जाणाऱ्या त्या, आपल्या माहेराला फिरुन येतील का कधी? फुलांचं हे माहेर त्यांना आठवेल का? माणसांच्या या भावना फुलांना असतील का? फुलराण्यांचं मन मनराण्यांना कळेल का? असं भावविश्व आपल्याला वळेल का?

आम्ही तिघी मैत्रिणी फुलराण्या
सजून धजून नटणार देखण्या
गुपीत आमचं झाडावर
हिंदोळतोय आम्ही वाऱ्यावर
सोबतीला पाठची भावंडं
झाडाची सानोली पिलवंडं
अजून कोशात फुलायच्या जोशात
धुंदीत आपल्या ना होशात
केशरी गुलाबी रंगांची गोजिरी
अंगाची कांती खूप भारी
येरे फुलपाखरा गंध घेण्या खरा
तुझ्या रंगीत साजाला साजिरी
जसा वारा येतो कानाशी घुंगतो
पाखराची प्रीती पराग सांगतो
परागाला येतो आतून शहारा
येणं होणार का गं सखे माहेरी

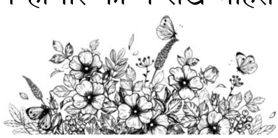

दोन सख्या चिडविती येणार कोण?
गोडुल्या फुलाला पाहणार कोण?
एकरंगी एकजीव होणार दोन
दूत मधुकर करतोय गुंजण
आज माझी वेळ, उद्या ग तुमची
सोबत उरात कायमची
पाखरांचा थवा येतोय म्हणे
शिळ घालतोय ओठी तुझेच गाणे
नव्याच घरात कुठल्या ग वनात
पुन्हा नव्याने रुजायचं
अंकुर घेऊन पावसांत जाऊन
पुन्हा नव्यानं भिजायचं
भेट होईल का गं कधीतरी
दूर जाण लागतंय जिव्हारी
ओळखीची दिशा हुरहुरणारी
येणं होणार का गं सखे
लाजलयं फूल उन्हात निहारा
आपल्या या माहेरी

(३)

बाग जांभळी गुलाबी

फुलं किती आवडतात डोळ्यांना बघायला एक फूलंही या डोळ्यांना नशा आणतं तर अख्खी बाग काय करेल? डोळ्यांचं सर्वोत्तम सुख ठरतात फुलांची उद्यानं, बहरलेल्या बागा, घरातला, अंगणातला, परसदारातला, खिडकीतला बगीचा खूप खूप फुलं एकदाच येतात फुलून, संमेलन भरवत वाऱ्याने डुलून बगीचाही सुंदर दिसतो, रंगीबेरंगी वसंत नेसतो अत्तराचे सडे तर त्याच्या पायी पडतात, नव्या नवलाईचे गंध अलंकार घडतात रंग सुरेख, गंध सुरेख, रुप सुरेख, स्पर्श सुरेख एक बाग मनास करते शराबी, बाग जांभळी गुलाबी, बाग जांभळी गुलाबी

बाग जांभळी गुलाबी
आकाश हे शराबी
निळ्याशार रंगातुनी
रंग पाझरे गुलाबी

गुलबक्षी गडद रंगा
फिक्या गुलाबी पाकळ्या
मिसळूनी रंग जाता
मोही नभ ही पडता

पक्ष्यास झेप घेणे
वाटे किती ते सुहाने
पंखास पसरुनी
रंगास भेट देणे

नीलवर्ण नीलाक्षी
अंबरास साजेशी
धरती गुलाबी वेडी
गुलकांती घेत वक्षी

रंग, रंग नसती केवळ
ते भावनांची भाषा
नीलवर्ण मेघकृष्ण
राधा ही सुमन वेशा

(४)
बदाम फूल

साऱ्याच फुलांच्या नशिबी प्रेम असतं असं नाही. काही फुलं सुंदर असतात, फुलूनं येतात तरी कोणाचंच लक्ष जात नाही त्यांच्याकडे त्यांच्यातही मंद गंध असतो, रंग रूपाचा सुगंध असतो. पण दुर्लक्षित राहतात बिचारी, झाडावर फुलून वाट पाहतात रसिकाची वाट पाहून थकून मलूलही होतात, कोमेजून जाऊन जीवनही संपवतात पण तरिही त्यांची खबर कोणाला लागतही नाही आपल्या अस्तित्वाची दखल कोणीच घेत नाही, यापेक्षा मोठं दुःख ते कोणतं? काही फुलं अशी कमनशिबी असतात असं वाटतं. छे... छे... छे... छे... फुलं कशी कमनशिबी असतील? कमनशिबी तर आपण असतो. आपण, या सुंदर दैवी देणगीचा अव्हेर कळंत नकळंत करतो.

दखल न घेती कुणी जयांची
जगात ऐेशी किती फुले
रानोमाळी फुलून डुलती
कुणी तयांचे कौतुक केले

लोकांच्या नगरीत वाढला
वृक्ष बदाम असे विशाल
फुले कोवळी सानकुडी
पंचतारांकित खुशाल

वररंगा भुलत्या संसारी
नजरेत तरी का भरतील सारी
मायबापाहून दूर जाणारी
बदाम फुले ही अशी पोरकी

कधी कुणाला दिसतील ती
करंडीत मग बसतील ती
बाहेर आल्या लांब तुऱ्यांनी
कथा आपली सांगतील ती

काही फुले झाडावर बसली
माय फांदीला घट्ट बिलगली
ती फळली अन् बदाम जाहली
काय फुले मग उगाच हसली

हलके नाजूक फूल जाऊनी
जड फळाला तुम्ही धरले
दगड धोंडे खाऊन शेवटी
फोडून तोडून हालची झाले

बदाम म्हणती वेडे तुम्ही
उपयोगाला आलो आम्ही
फूल चांदणी लेऊन आले
तरी पायदळ कोणी तुडविले

फूल बदामी रुसले मग
स्वतः स्वतः वर हसले मग
येईल कोठूनतरी रसिकवर
उचलून घेण्या डोक्यावर

(५)
बकुळफुलासम अबोल प्रीती

रंगानं, रूपानं गोंडस फुलांच्या मागे सारेच पळतात. त्यांना कवेत घेण्यासाठी जीवाचा आटापिटा करतात, ही फुलंही भाग्यवानंच असतात. ज्यांना इतकं प्रेम मिळतं. काही फुलं ही गंध देतात. नाजूक छोटी देहकुडी घेऊन झाडावर फुलून येतात. तरी त्यांच्याकडे कुणी फारसं लक्षच देत नाही. मग ही फुलं स्वत:ला झोकून देत झाडावरुन खाली पडतात. निदान एखाद्या रसिकाच्या पायाचा स्पर्श तरी होईल ना म्हणून. हा सडाही व्यर्थ्यच ठरतो, देह सुकून जातो, पण फुलांचं मन अजून थोडं आशा बाळगून असतं की माझी कदर करेल तो. हळव्या मनाचं येईल कोणी, ओंजळीत घेऊन मिरवेल कोणी. सावळ्या रंगाचं हे पवित्र मन ओळखेल कोणी. मी एवढं प्रेम करीन, कीं कधीतरी एकदा तो फिरुन पाहील. सोज्वळ माझ मनं त्याच्यासोबत राहील, कायमचचं... आणखी काय हवयं या वेड्या बकुळीला...

बकुळफुलासम अबोल प्रीती
प्रिया तुला कळलीच नाही
भाव फुलांचा सडा टाकला
तरीही तुला मी वळलीच नाही

जीव इवलुसा असला तरीही
गंध वेगळा मधुर जरा
नाजूकतेचा घेत वसा तव
पदी सडा हा ध्यास खरा

नाजूक कवळ्या लंब पाकळ्या
मधे सुरभीचे कोशघडे
जगास चोरून तुझ्याच कानी
मज प्रीतीचे घडती चौघडे

तू येशील,
तू येशील मज कवेत घेशील
ओंजळीतुनी भरताना
इतके देईन सख्या तुला की
नयन ओले मज स्मरताना

किती फुलांचा परिमळ हुंगून
हुरहूर राहील तुझ्या मना
एक बकुळी वेडी अन् खुळी
अव्हेरली तू जाताना

(६)
बोगन वेल

फुलं म्हटलं की मनात आधी येतो, तो फुलांचा गंध. हा सुवास फुलांना मोहक करतो, परंतू साऱ्याच फुलांना हे सुरभीचं वरदान मिळत नाही. रंग मात्र अतिशय सुरेख लाभतो. वेलीवर ही फुलं उमलून येतात, हातात येण्यासाठी धडपडत असतात. आपण त्यांना कुंपणावर वाढवत नेतो. कुंपणाचं रंगरुप सुंदर करतो. सुगंध नाही म्हणून हिरमुसंत नाहीत ही फुलं, मनातलं दुःख चव्हाट्यावर मांडत नाहीत ही फुलं. जे मिळालंय त्यातच आनंद मानत राहतात. आनंद देत राहतात. ही फुलं अजूनच सुंदर वाटतात, त्यांच्या सुंदर मनामुळे. मग त्यांच्याजवळ सुगंध नसला, तरी कर्तृत्वाचा सौरभ आपोआप भरून जातो असं म्हणतात. आणि भरून येतं मनात आपुलकीचं आभाळ, ते बरसत राहतं, न पाहता वेळ की अवेळ. चला होऊया बोगन वेल... बोगन वेल...

बोगन वेल न गंध न वास
रंग सुरेख नाही सुवास
वांझेचं दुःख भोगते वेडी
पोटाला फुलं पर गंध ना जोडी

फूल पांढरे नाजुक खरे
भोवती रंगीत सुंदर दळे
मनात असेल दुःख केवढे
तरी हासती रंगीत फुले

बोगन वेल ती फुले कागदी
मऊ पातळ तलम पाकळी
फांदीचे काटे वेलीस आधार
पाझरे काळीज पातळशार

सदा हरीत बोगनवेल
पांढरी फुलं कंटाळ्यादार
गुलाबी किरमिजी लाल जांभळी
केशरी पांढरी आणि पिवळी

चमकदार किती कंटाळ्या
तरारती फुलं अन् पाकळ्या
अंगानी फुलून जाडसर होत
सजावटीला शोभा आणत

शुष्क मोसम बोगन राही
फुलांचा बहर ती पर्णपाती
फुलून येतं छोटसं फूल
पानांची भोवती पडलीया भूल

फुले किती पोटी रंग सुरेख
गुणांचा सुवास येईल त्यास
रुप देखणे मानून पुरे
बोगनवेल सांभाळी फुले

फुलांचा बहर देखती नजर
थबकती जन क्षण दो क्षण
नसूदे वास नसो सुवास
फुले देखणी हीच आरास

जीवन असंच आहे बाबांनो
सारं कसं मिळेल साऱ्यांना
कोणास काही कोणास काही
दिलंय देवानं अमूल्य पाही

जेही मिळालं सुंदर आहे
मधुर समजून सुखात राहे
नाही त्याचा रे कशास सोस
आहे ते जपावे सुखे भरघोस

बोगनवेल सांगते ऐका
सारे हवे हा सोडूया हेका
आहे हे सारे सुंदर नाही का
गोडवा त्यातच चाखू बरका

(७) ब्रह्म कमळ

सृष्टीची उत्पत्ती, स्थिती आणि विलयाचे मूळ कारण असलेल्या ब्रह्मा, विष्णू आणि महेशाचं एकाच फुलाशी अतूट नातं असलेलं किती जनांना बर माहितयं? अशी ही फुलं फुलण्याची वेळही जरा जगावेगळीच असते. मध्यरात्रीस... भाग्य फळाला आलं की हे फूल फुलून येतं. येणाऱ्या सौभाग्याची चाहूल देऊन जातं त्याचं फुलणं, अलगद फुलातली शय्या पाहणं, या फुलांची पूजा करणं, पूजेत शिवाच्या पिंडीवर वाहणं, अन् घरात कित्येक वर्षांनी कधीतरी फुलून आलेल्या या फुलाचा कौतुकसोहळा पाहणं म्हणजे पुण्याचं पारितोषिक मिळणंच असतं. ब्रह्मकमळ पुण्याचा संचयचं असतं, ते सुखाची चाहूलचं असतं.

ब्रह्म कमळ फुलते
भाग्य ज्याचे ये फळाला
याचा नियम वेगळा
अर्ध्यारात्री उमलण्याला

पूर्ण रजत वर्णाचे
शुभ्र दळी मोठे पण
परागांची शेज होते
विष्णू देवा झोपण्यास

नारायण नाभीतून
येई कमळ आकारा
ब्रह्मदेवाची उत्पत्ती
सृष्टी करता साकारला

ब्रह्मा विराजित तेथे
विष्णू उत्पत्तीचे मूळ
ब्रह्म कमळ फुलता
दुःख दूर गे समूळ

वर्षानुवर्षे याच्या
उमलण्याची प्रतीक्षा
उमलता घाई होते
पुजण्याची त्या विवक्षा

फूल उमलून येता
लगबग घरीदारी
पूजन त्याचे करू
वाह शिवाच्या पायावरी

ब्रह्मा विष्णू शिवाच्या
गुंतलेल्या नात्यासाठी
फूल कमळाचे होत
रात्री फुले जगजेठी

(८) बुचाची फुले

फुलं उमलतात, अगदी हाती येतात, काही फुलं सहजच तोडता येतात तर काही आपसुक गळून सडा टाकंत आपल्या नजीक येतात. काही फुलं आकाशाच्या अनंत ओढीने भराभर उंच उंच वाढलेल्या झाडावर फुलून येतात. आकाशाला गवसनी घालण्यासाठीच पण आकाशावर जसं त्यांचं प्रेम असतं ना तसंच ते धरणीमातेवरही असतं. आकाशाला हात लाऊन धरणीवर पहुडणं हा जणू त्यांचा छंदच असतो. ही धराही या फुलांची वाट पाहत राहते. आकाशाकडे डोळे लावत उंचच उंच जात जात या फुलांचा आकारही उंच निमूळता होत जातो. वेण्या गुंफत असता, सुंदर आकारही तयार होतो. हा सडा बालपणीचा काळ ओंजळीत आणून ठेवतो. नासिकेत गंध दरवळू लागतो, अन् आठवतात, आठवतात ना ती बुचाची फुले...

ही बुचाची फुले उमलली
कीं रानाची दिवाळी
शुभ्र तेजमय पुष्पदीप
वनराईस देती झळाळी

हिरव्या पानांमध्ये पहुडली
बाळ कळ्यांची दाटी
झाड झुलवीते झोका त्यांना
वारा येऊन पाठी

कधी वाटते आकाशाने
रंग जरा बदलला
निळीनिळाई सोडून त्याला
हिरवा नादची जडला

उंच उंच थांबून लटकून
थोडे थकून गेले
धरणीच्या कुशीमध्ये येऊन
पान पान हे झाले

पाठोपाठ आकाशाच्या त्या
चांदण्या साऱ्या आल्या
गंधाळून किती धुंदीमध्ये
फुले नव्याने झाल्या

रुप देखणे चमचम होते
केवळ प्रकाश थोडा
फूल झाले अन् तेजासोबत
परिमळ तनी सांडला

दूरदूरच्या अशा चांदण्या
कधी न हाती आल्या
फुले जाहल्या झाडावरूनी
सडा टाकूनी गेल्या

अलगद त्यांना वेचीत असता
सुरभित अंजली माझी
अशा चांदण्या घेऊन हाती
आकाशाशी नाती

ही बुचांची फुले आजही
आनंदाने न्हाली
झाडावरती खुलून बिचारी
मनांत उजळून गेली

अशी फुलांची फूलदिवाळी
रोज वनी घडते
सुगंध पसरीत अंधारातून
तेज प्रभा सांडते

(९) चिंब भिजले फूल वेडे

पाऊस म्हणजे स्वर्ग व पृथ्वीचं जणू अनोखं नातं. ओला पाऊस मनात ओलावा निर्माण करतो. भावनांनी भरुन आलेलं आभाळ मनाच्या धरेवर रितं होत जातं अन् कितीतरी भावं विभोर मोरपिसारा फुलवंत हृदयात थुई थुई नाचू लागतात. आपलं कोणीही असं पावसात मनमुराद भिजलं की मातीचा ओला गंधही फुलाप्रमाणे नाजुक होतो. आपलं लाडकं माणूस नजरेतून अत्तर शिंपडू लागतं आणि काळजाची जागा सुगंधाने व्यापून जाते. तेवढ्यात झाडावरचं ओलंचिंब फूल हे प्रेमाविष्कार पाहत गालात हसू लागतं. त्या फुलासारखे गुलाबी गाल लज्जेनं अधिकच लालसर होतात, तेंव्हा सखी मोहरून जाते. फुलाला स्पर्श करावा की तिच्या पुष्पतनुला या गोंधळात प्रियतम थबकून जातो. फूलही वाट पाहतं अन् फुलासारखी नाजूक सखीही...

चिंब भिजले फूल वेडे
भूल ऐशी पाडली
थेंब पडता पाकळीवर
किमया कैशी घडली
    बरसणाऱ्या सरीत
    ओथंबून रंग मिसळले
    भावनांच्या हिंदोळ्यावर
    थेंब का हे थबकले
गुंगलेल्या धुंदलेल्या
पाकळीला ये शहारा
मेघ बरसे तिजला स्पर्शे
आवेगाचा हो निहारा
    पाकळीतून साचलेले
    पाणी खाली ओसरे पण
    पाखळी ना विसरु शकली
    बेभान त्याचे आपलेपण
तो शिडावा नित घडावा
पाकळी लाजून चूर
अंग चोरुन घेत राही
वेगळा पाऊस पूर

फूल भिजले, थोडे थिजले
थंड लेऊन गारवा
क्षण असेही गारठावे
आगळा शिरशिरवा
    रंग लाली पावसाला
    फूल पानेरी जरा
    मीलनाच्या सोहळ्याला
    जायबंदी नजरा
प्रणयबंदी पिंजरा
अजब धुंदी ही जरा
श्वास मोगरी गजरा
थरथरत्या अधरा
    पाकळीसम चेहरा
    गोरामोरा लाजरा
    वसंत येई बहरा
    उत्सव हो साजरा

(१०)
फिक्या रंगांची शोभा निराळी

रंग गडद, रंग फिके, अवतीभवती रंगांचेच धुके. चटकदार भडक रंग मोहून नेती मनास. फिक्या रंगांची नाजूक तरंगछटा मोहात पाडते कधी कुणास. सुंदरी एखादी फिक्या रंगाची नेसून साडी गडद रंगाच्या दुनीयेतही मारून जाते जशी आघाडी तसेच कधीतरी फिके फूल जिवास पाडून जाते भूल. मला आजपर्यंत हा रंग कसा बरं आवडला नाही, या विचारात असताना रंग फेर धरून नाचू लागतात, एका मागे एक फिके रंग. मग आता मन नक्की करतं, या रंगाचंही मैत्र पक्कं ठरतं. यांची ही मैफल जमलीच पाहीजे आपल्या प्रेमळ रंगसंगतीत, कपड्यात, घरादाराच्या सजावटीत आणि मनाच्या रंगीत दालनात. फिके रंग हसून गाली, गालावरती सजून जातील. एक नवी दृष्टी देत खोल मनात रुजून जातील.

फिक्या रंगांची शोभा निराळी
आकाशी नभ उतरुन खाली
फुला फुलांवर पसरुन जाता
धरा गगन घे नवी उमाळी

सोनपिवळे सोनेरी
सूर्य बिंब हो सूर्यपाकळी
सुवर्णकांती फुलराण्यांनी
साडी नेसली लिंबु पिवळी

मधे मध्ये ती शुभ्र पांढरी
फुले चमकती नभी चांदणी
साऱ्या रंगामधून श्वेता
पांढुरके कोरुन गोंदणी

फिकी जांभळी रंग नवाळी
आपला तोरा गात वेगळी
तुऱ्यातुऱ्यातून डोलत राहते
नाजूक रंगांची रंगाळी

रंग केशरी ताजातवाना
आळवत राही गायन ताना
फूलपाखरे येती मिचकवत
गोल गोल डोळ पंख तराणा

फिके गुलाबी फूल ताटवे
गालावरती कुणी सांडले
अधरावरती रंग पसरुनी
लज्जेची पाकळी वाटते

मऊ मखमाली रंग पोपटी
पाना पाना मधून फवारे
रंग वेगळे घेऊन संगे
झालेत रानवेडे वारे

रंगीत स्वप्ने किती दिसांची
फुललीत हाती घेऊन हात
पसरुन मऊसर गालीचा इथे
नाजूक फुलं रंगभरात

(११) फूल फुललंय दारी

निसर्गात चमत्कार होतात कधी कधी, बीज मातीत रोवलं की अंकुर येतो. त्याचंचं हळू हळू झाड होतं. योग्य वेळ आली की त्या झाडाला, वेलीला कळ्या येतात या कळ्या फुलांची चाहूल देतात. झाडाचं वाढणं फळाला आणतात. कळीचं फूल होताना काय सुखावह वाटतं नाही. ते सतत पाहत राहणं नशिबात असावं असंच वाटतं. कुठेतरी कधीतरी कळीच्या पोटी कळी जन्मली. काय...? कळीच्या पोटी कळी जन्मली, आधीची कळी फुलून आली. सुंदर हसरं फूल झाली. फुललेल्या फुलात अजून एक कळी डोकावू लागली. फुललेल्या फुलात अजून एक कळी डोकावू लागली. नवलानं सगळे निरखू लागले. एक फूल फुललं, दुसऱ्या दिवशी फुलात फूल फुलून आलं. फुलासारख्या कोमल मनात अशीच एखादी कळी फुलावी. कधी तरी एका बरोबर दोन गोष्टी मिळाल्याचा आनंद द्यावा, तिनं मनोमनी. फूल फुललंय दारी, गर्भार पाय भारी, त्याच्या उदरात आहे, कळी उमलू पाहणारी.

आज फूल ते जरासं
मला वेगळं वाटलं
आई दिसली त्याच्यात
कोंबा कुशीत घेतलं
लाल गुलाब पाहता
शृंगाराची भाषा होतो
आज मातृत्व लेऊन
मायेला तो पांघरतो
मायेला तो पांघरतो
काही चकीत चकीते
जीवनात घडतात
सृष्टी तशीच आगळी
कधी नियमा मोडीत
कधी नियमा मोडीत
फूल फुलताच बघा
आज आई की हो झाले
त्याचे पुरवा पुरवा
गंधभरीत डोहाळे

आई नाजूक सुमन
अशीच असते ना
तिच्या पोटातली कळी
फुलण्यास सांगतेना
कुणा कळतचं नाही
कळीचं, आईचं हृदय
पोटातच खुडताना
दोघी रडती धाय धाय
दोघी रडती धाय धाय
खुलू द्यावं, फुलू द्यावं
तिला हसून जगू द्यावं
उद्या तिच्याही गर्भात
फूलं भविष्याचं पहावं

(१२) गर्द निळ्या जांभळ्या फुलांची

एखादं दुसरं फूल पाहणं आणि फुलांची लांबच लांब दीर्घ अशी चादर पसरलेली असणं यातील आनंदातही केवढा फरक असतो नाई. धरती जरतारी भरजरी रंगबेरंगी शालू नेसून नववधू सारखी शोभून दिसू लागते. तिच्या रुपाचं चांदणं फुलांमूळे आजूनच आकर्षक वाटू लागतं. वेगवेगळ्या रंगांची अगणित फुले किती विशाल तलमता पसरुन बसतात. रंगांचा हा उत्सव डोळ्यांना पर्वणीच ठरतो. खूप कळ्यांनी, वेगवेगळ्या सुखांनी एकदाच यावं अस मनाच्या अंगणात भरभरुन फुलून. खूप कळ्यांनी वेगवेगळ्या सुखांनी एकदाच यावं अस मनाच्या अंगणात भरभरून वं मनाच्या भूमीला शालू पांघरवंत. सुखांनी ही जावं या जगण्यावर भुलून, या जगण्यावर भुलून...

गर्द निळ्या जांभळ्या फुलांची
रंगीत दुलई पांघरावी
वर्णहीन डोंगरानं देखील
हिरवी चटई अंथरावी

निळी जांभळी फुले केवढी
उत्सुक दिसती डुलण्याला
रान फुलांचा वर्णोत्सव हा
जरूर या हो पाहण्याला

आपुल्याच नादात फुले ही
नंदकुमारा आळविती
राधेच्या गालाची निळाई
अंगाला माखून घेती

घरादाराशी उमलणारी
गोकर्णाची फुले जांभळी
गोपालाच्या आठवणीत
तीही दाटसर घेती निळाई

गाईच्या कानाचा घेऊन
हुबेहूब शरीरा आकार
शिवशंभूला प्रिय होऊनी
गोकर्ण मानते जणू आभार

निसर्गास ना कधी वावडे
कोणत्याही त्या रंगाचे
फुलास तर फुलणेच आवडे
रंग लेत श्रीरंगाचे

हिरव्या पानांवरती दिसती
निळी जांभळी फुले डोलती
रंगांचा कुंचला हरीचा
फिरता रंग ही बोलू लागती

(१३) घाणेरी

अप्रतिम सौंदर्याचं वरदान लाभलेली सगळीच फुलं, मधुर हृदयाची असतात असं नाही हं. या सौंदर्यामागे विषाची एखादी कुपी दडलेली असते, याची कल्पनाही नसते. डोळ्यांना भुरळ पाडणारं हे सौंदर्य घात करु शकतं याचा कुणी विचार ही केलेला नसतो. सुंदरता हे बलस्थान असल्यानेच अशी फुले आपल्याकडे अनेकांना सहजिच आकर्षित करून घेतात. वेड लागतं मग या लावण्याचं आणि इथेच फसगत होते. वरपांगी सुंदरतेबरोबरच मनाची सुंदरता नसेल तर विषारी फळं मुखी पडतात आणि हकनाक बळी जातो, प्रेम देणाऱ्याचाच, प्रेमाणे जवळ करणाऱ्याचाच. सुंदरतेवर भाळणं हा निसर्गच आहे पण सुंदरतेमागचं कल्याण पारखणं हा विवेक असतो. फुलंही हेच शिकवतात. घाणेरीचं उदाहरण बनतात. प्रेमळ संदेश देऊन जातात. रुप सुंदर पण नाव मात्र घाणेरी, असं का असेल. याचा विचार करायला भाग पाडतात. फुलं किती बिचारी असतात, काही मात्र किती विकारी असतात घाणेरी सारखी....

जे जे दिसते अतिशय सुंदर
हितकारक ते असेल का
विचार करूनी सखोल पाही
सांगे तत्त्व घाणेरी बाई

दिसते कोणी स्वरुप सुंदर
मन विषारी असते ना
होत्याचे नव्हते करे सुंदरी
सांगते ऐका टनटनी बाई

फुले घाणेरी रंगीबेरंगी
गुच्छच गुच्छ डोलत राही
फळे पोपटी जांभूळ रंगी
रोग विषारी देत जाती

विदेशातून आली घाणेरी
स्वदेश झाडा बनली काळ
पसर पसरते गिळून टाकते
इथल्या मूळ अशा झुडपाळ

किती थांबवा वाढत जाते
वनौषधींना नष्ट ती करते
फुले देखणी मिरवीत राही
उग्र दर्प ही सोबत घेई

हिरवट बसकट झाड ठेंगणे
खरखरीत ती चरबट पाने
फांद्या काटेरी सडसडीत
संरचनेने फुले आघाडीत

फूल फुलोरा मनास मोही
हिरवी कच्ची फळे विषारी
उष्णतेत घाणेरी बहरे
शोभेसाठी कुंपण वारे

श्वेत नारंगी पिवळी जांभळी
लाल गुलाबी फुले गोडूली
गुच्छ तयांचे मोह पाडती
फळे विषारी जीवास नडती

झुडूप रानटी कुंपण झाले
घराबाहेरी सजून बसले
विदेशातुनी आणून चुकणे
आता वाढणे हिचे न थांबणे

म्हणून विचारे रुजवावे
झाड विचारा अथवा मानसा
स्वीकारता विचार एकदा
सहजा सहजी नसे हो सुटका

म्हणून वरपांगी न भुलावे
घाणेरीला आठवत जावे
फळे विषारी पसरु नये ना
संयम ठेऊन सौंदर्या पहावे

(१४) गोड गोजिरे फूल साजिरे

फुलांच रुपवर्णन करण्यासाठी कधी कधी शब्दच नसतात आपल्याजवळ, ते रुप खरंच अवर्णनीय असतं. त्या भावना अमूल्य असतात. फुलांची दिमाखदार दर्शनं मनाला भुलवून जातात. या जगात एकतरी माणूस सापडेल का, ज्याने फुलावर प्रेमच केलं नाही. प्रेमासाठी फूलंच झालं नाही. एखादं फूल इतकं गोड असतं, इतकं गोड असतं, इतकं गोड दिसतं, इतकं गोड हसतं, की चटकन् मनात जाऊन बसतं. असच एखाद फूल जे कायम मनात बसतं त्याची जागा कधीच कोणाला घेता येत नाही. फुलांचे बाजार हिंडलो तरीही, घरात बगीचा फुलवला तरीही, फुलांचे गुच्छ आणले तरीही, हारतुरे विणले तरीही, ते एक गोड गोजिरे फूल तसेच असते मनात सदैव फुललेले....

गोड गोजिरे फूल साजिरे
पाकळी पाकळी कमानदार
केसररंगी बुडून आले
कवळे कोमल अंग तरार

उमलताच ते खुदकन हसले
सोनेरी क्षण सोबती
फूल फूलाला चिटकून बसले
मस्त चालल्या गुजगोष्टी

विश्व आपुले असे वेगळे
फुलणे सुकणे चालायचेच
जीवन जितके मिळे आम्हाला
जगणे भरभरून खुलायचे

गालाला बघ गाल लागता
सखे तुझा ग कोमल स्पर्श
जितकी मैत्री असेल आपुली
भरुनी टाकू मोद न हर्ष

अलगद हळूवार कोमल भाव
मृदू हळवे अन अती अलवार
रंग केसरी सोनपाकळी
कळी ही भुलण्या बघ तैय्यार

रुप देखणे गोजिरवाणे
बाळ सानुले स्पर्श कोवळे
देठावरती वाऱ्या संगे
भुलून डुलणे असे सोहळे

वारा आपला दोस्त चांगला
परिमळ नेतो देश विदेशा
फूल पाखरे येती भेटण्या
परागकणांना वाहून नेण्या

जेथे जाऊ तेथे उगवू
कशी ही असू दे वसुंधरा
प्रकाश, माती, पाणी, वारा
कोंब उगवण्या प्रयत्न सारा

पुन्हा पुन्हा बघ उगवत राहू
कूस मातेची उजवत राहू
पुन्हा नव्याने जन्मा येऊन
हसंत, फुलंत, डुलंत राहू

(१५) गोड गोजिरे फूल साजिरे २

मैत्री माणसाला समृद्ध करते. एकाकीपण दूर करून आश्वस्त करते. माणसांची ही जशी मैत्री असते फुलांचीही असेल का? एकाच झाडावर, एकाच वेळी अगदी जवळ जवळ उमलून आलेली ही फुलं मैत्रीच्या गुजगोष्टी तर करत नसतील ना? गालाला गाल लावंत सखीशी मनातलं सारं हळूवार बोलत नसतील ना? वाऱ्याशी दोस्ती निभावत आनंदाची गाणी तर गात नसतील ना? काही असो वा नसो, सदैव खुश राहण्याचे गमक ते सांगत तर नसतील ना? खुदकन् हसंत आपल्याला मैत्रीची व्याख्या तर पटवतं नसतील ना?

गोड गोजिरे फूल साजिरे
पाकळी पाकळी कमानदार
केसररंगी बुडून आले
कवळे कोमल अंग तरार

उमलताच ते खुदकन हसले
सोनेरी क्षण सोबती
फूल फूलाला चिटकून बसले
मस्त चालल्या गुजगोष्टी

विश्व आपुले असे वेगळे
फूलने सुकने चालायचेच
जीवन जितके मिळे आम्हाला
जगणे भरभरून खुलायचे

गालाला बग गाल लागता
सखे तुझा ग कोमल स्पर्श
जितकी मैत्री असेल आपुली
भरुणी टाकू मोदन हर्ष

अलगद हळूवार कोमल भाव
मृदू हळवे अन अतीअलवार
रंग केसरी सोपपाकळी
कळी ही भुलण्या बघ तय्यार

रुप देखणे गोजीरवाने
बाल सानुले स्पर्श कोवळे
देठावरती वाऱ्या संगे
भुलून डुलणे असे सोहळे

वारा आपला दोस्त चांगला
परिमळ नेतो देश विदेशा
फूल पाखरे येती भेटण्या
परागकणांना वाहून नेण्या

जेथे जाऊ तेथे उगवू
कशी ही असु दे वसुंधरा
प्रकाश, माती, पाणी, वारा
कोंब उगवण्या प्रयत्न सारा

पुन्हा पुन्हा बघ उगवत राहू
कुस मातेची उजवत राहू
पुन्हा नव्याने जन्मा येऊन
हसत, फूलत, डूलत राहू

(१६) गोकर्ण

काही फूलं आणि देवघर यांचं नातं अतूट असतं. वेलींवर, झाडांवर ही फुलं देवाच्या पायावर, मस्तकावर सजण्यासाठीच जणू उमलून येत असतात. देवंही रोज या फुलांसाठीच तिष्ठत असतात. या दोघांचं गोड गुपीत दिसभर देव्हाऱ्यात चालू असतं. मध्येच कोणीतरी नमस्काराला येतं देवाबरोबर फुलांचही कौतुक करून जातं. हसतात दोघेही एकमेकांकडे पाहून. अजरामर नात्याचं कौतूक झालं म्हणून फूलही पाहतं थोडसं लाजून. या फुलात भक्तीचे फवारे पुरेपूर भरलेले असतात. ही फुले वेलीवर उमलली की जणू देव्हाऱ्याच्याच दिशेने वाकून पाहत असतात. देव्हाऱ्याचे डोळेही वेलीवरच्या फुलांकडेच लागलेले असतात. पिढ्यान् पिढ्या या फुलांचा वारसा पुढे चालवला जातो. यातलचं एक भक्तिरसांत न्हाऊन वाट पाहणारं फूल असतं गोकर्ण.

आजी म्हणायची गोकर्णाची
फुलं आण ग बाळ गुणाची
शिवशंकरा प्रिय ही आहेत
आणिक सोबती बिल्वदळेही

दोन रंगात फूल उमले
पूर्ण शुभ्र तर कृष्णतनू निळे
दुधाळ झाकी आत निळ्याच्या
रंगाची छटा खोल मनाच्या

वेल नाजूक फूल कोवळे
अलगद हाती खुड ग बाळे
गोमाता पवित्र पावन मूत्र
तिच्या कानाचा आकार सत्त्व

कर्णपटलासम ऐकावे सारे
पंचप्राण गोळा कानात व्हा रे
ऐक गुरुंचे मात्या पित्यांचे
वडीलधाऱ्या साऱ्या जनांचे

गोकर्ण ऐकूण घेतो की सारे
शंकर भक्तीचे वाहती वारे
गूज मनीचे शिवाच्या पायी
फूल गोकर्ण ठेवते बाई

सत्त्व भावाची उधळण करते
गोकर्णाची वेल फुलात बोलते
भक्ती असावी विस्तीर्ण पात्र
अंतरंगात सूक्ष्म ते गात्र

आत्मा नाम असे अंतरंगाचे
आत्माराम सुंदर सत्य शिवाचे
गोकर्णासम जिवास करी
शिवाची भेट होय अंतरी

वाह तू जीवाचे गोकर्ण फूल
शिवपींडीवर नम्र वाकून
बाह्य ध्वनी नको ऐकूस आता
नमः शिवाय होऊदे गाथा

(१७)
गुलाबफुला

कितीही फुलं उमलली, फुलली नवनवी ती बहरुन आली, तरी गुलाब नाव ज्यावरुन मिळाले त्या गुलाबी रंगाच्या गुलाबाची कथाच न्यारी असते. रंग हा जगण्यात तारुण्य घेऊन येतो. तारुण्यात नशा आणतो. नशेत प्रीत अन् प्रीतीत प्रीत फुलाला आणतो. असा गुलाबी फुलाचा लळा प्रत्येकाला आयुष्यात एकदातरी लागतोच काहींना ह्या भावना देवपायाशी ठेवण्यातंच कृतार्थता वाटते. देवंही दिवसभर या गुलाबाच्या प्रेमात चिंब न्हाऊन जातात. गुलाबी गुलाब लाजवाब.

पाकळ्या जरा असती वेगळ्या
गुलाबी रंगाच्या गुलाब कळ्या
फिका गुलाबी नाव देणारा
रंग रंगीला गुलाब फुला

पाकळी गोल एकच कत्र
स्पर्शात भरले रेशीम अत्र
मंद गंधाचा दरवळ सुटला
गुलाब माझ्या कुंडीत फुलला

गाल गुलाबी बाहुली नाजुक
माझी कन्यका कळीचं रुप
तोडू हळूवार ताटात ठेवा
देवाच्या पायी वाहण्या न्यावा

देवघरात दिवसभर
देव गंधित मोहीत फार
गुलाबी गुलाब दिसे देखणा
शोभा आली बघ त्याने अंगणा

हसावे असेच गोड आनंदी
गुलाब पाकळ्या रमती स्वानंदी

(१८)
गुलमोहोर

सहा ऋतू आपापल्या आवडीची फुलं फुलवत दणक्यात प्रवेश करतात. ती ती फुलं ऋतूंचे सोहळे साजरे करतात. खूप जणांना नको नकोसा वाटणारा ग्रीष्म ऋतू सुसह्य वाटतो तो फुललेल्या गुलमोहरामुळे. उष्म्यामध्ये गारवा देणारा हा वृक्ष अंगाखांद्यावर जेव्हा गर्द फुलांची शाल पांघरतो तेव्हा जणू सारीच गर्मी, सारीच दाहकता शांतावते. असह्य उन्हाच्या झळ्यांमधून सुखाचा गारवा देत हा गुलमोहोर आपल्याला उन्हाळ्यात भेटायला येतो तो सुखाचा मोहर घेऊन...

ग्रीष्मात बहरल्या गुलमोहराचा
आधार वाटतो केवढा
अंधाराच्या साम्राज्यातून
रविकिरण झळाळी एवढा

रंगांचा हा रम्य सोहळा
छटा केशरी लाल
झळा उन्हाच्या तप्त वाहत्या
तू गारवा सांभाळ

विराण आणिक ओसाड भवती
तरी तशातून फुलतो छान
एक रंग उधळून आपुला
बेरंगाची झुके कमान

गुलमोहराचे झाड एकटे
चित्र बोलके अर्थ महान
रंग एवढे कुठून आणतो
कलाकारा त्या नम्र प्रणाम

तपत्या ऋतूतून बहरासनकरी
अतुल्य यती हा असा पहा
जलथेंबहीना पंचक्रोशीपण
संयम त्याचा दृढ अहा !

वस्त्र केसरी झोळी पाकळी
खांद्यावरती लटकून
जवळून जाता कुणी तयाच्या
दृष्टीसुखाची भिक्षा टाकून

संसाराची रखरख प्रेरक
संन्यासी अंतर्मुख हा
आत्मरुपाचे चित्र रेखीले
गुलमोहर फुलला की पहा

(१९)

हक्क कळीचा फुलण्याचा

आपण नेहमीच निरनिराळ्या हक्कांबद्दल मनापासून बोलत असतो. आपापले हक्क अबाधित ठेवण्यासाठी ठोस भूमिका मांडत असतो. एकही हक्क डावलला जाऊ नये म्हणून सतत जागृत असतो आपण. हक्कांच्या हक्कासाठी सतत उभे असतो आपण हक्क केवळ माणसांनाच असतात का? की फुलांना ही असतील काही हक्क? की फुलेच माणसांचे हक्क गर्भार्थाने सांगत असतील बरं. फुलं स्वत:हून मात्र माणसांसाठीच फुलत असतील. म्हणत असतील का? माणसांनो, फुलू द्या त्या कळ्यांना, झाडावरही अन् घरीदारीही....

हक्क कळीचा फुलण्याचा
दवबिंदूंवर झुलण्याचा
दवास वाटे ते झुलते
हळुच कळीचे फूल उमलते

आकाशासी नाते जडते
भुईला फुलाचे स्वप्नंची पडते
स्वर्गामधूनी वरुण राज हा
गुंफत जातो माळ अहाऽऽ

बिंदू बिंदू चमकत जातो
कामदेव हा दबकत येतो
कळीस तेंव्हा उलगडे मग
तारुण्याचे नवखे हे जग

धुंद बिचारी नव्या विचारी
गालामध्ये लाजत जाते
फूल पाकळी रेशीम लेते
शेला तलम ओढून घेते

एक अनामिक भुंगा तेंव्हा
गुंजन करतो तिच्या भोवती
दुरुनच ऐशा लाडिक भावे
हृदय भावना त्यात गोवती

दवबिंदूनी आणले शहारे
रोमांचित तिज करती सारे
क्षणभर नयना मिटून घेता
भुंग्याला ती कोशी पाहते

अशा क्षणाला अबोल तीही
अबोल भुंगा दिशा ही दाही
एक सोहळा सुगंध देतो
धरणीला स्वर्गाशी नेतो

नाजुक ललना कोमळ कळी
हसू उमटले गाली खळी
भुंगा नाजुक इतका झाला
फुलून आली कळी पाकळी

(२०)
ही फुले की पाने सुंदर

निसर्गाची कलाकुसर तुम्हा आम्हाला जमणं शक्यच नाही. कोणती बरं कला त्याला येत नाही? फुलांच्या राज्यात त्यांना फुलवण्यात मशगूल असलेली काही पानंही कधी कधी इतकी सुंदर सजून बसतात, की ही पानं आहेत की फुले असा संभ्रम व्हावा. ही पानं पाहताना देहभान हरपून जातं. फुलांच्या या साम्राज्यात एखादं पान सुंदरता लेऊन येतं. इतकी की फुलंही फिकी पडावीत त्यापुढं. पानोपानी नक्षी अन् लावण्याची कुसर चोहीकडे. पर्णसुंदरी पहावी तरी, नटून थटून झाडावरी.

ही फुले की पाने सुंदर
रंग तयांचे मोहक छान
किती नक्षीचे काम करूनी
सृष्टी देते सुरेख दान

या पानांनी रंग गुलाबी
गडद नेसला पानोपानी
रीत काढली मोडीत बघ ना
हरीत रंग सोडून तयांनी

जशी सुंदरी वसन भरजरी
शालू अथवा नेसे पैठणी
त्या पानांनी काठावरती
श्वेत किनारही घेत कोरुनी

चंदेरी ती नागमोडी
रजत फुलांची लेस जोडली
चमकून उठला रंग गुलाबी
गुलाबी ऐशी जादू घडली

उगा वाटते कोणी तरी हे
दवबिंदू हे काठी ओवले
रांगेमध्ये बसून ते तर
पानाच्या रूपास भाळले

किमया ऐशी घडे सारखी
निसर्ग वेडा कारागीर
रसिक थबकतो ना नवलाई
थांबून थोडा पाहे फकीर

(२१)
हिरवा चाफा

हिरव्या रंगांची फुलं वेगवेगळ्या झाडांवर कधीकधी फुलून येताना दिसतात, आणि पिवळ्या हिरव्या रंगछटांनी ही फुलं गोड गोंडस हसून जातात. हरीचंपा अथवा हिरवा चाफा हरीला प्रिय होऊन जातो. अनोख्या या रंगांबरोबरच गंध मधाळ देऊन जातो. आपण कितीतरी फुलं पाहतंही नाही. ती फुलतात, आपण पाहता न पाहताही. पाखरांना खबर लागते, ते गंध हुंगत फुलावर झेपावतात. मधमाशांचा गराडा यांच्या भोवती पडतो. फुलातला पराग, परागातला मध, मधातला गोडवा लुटून नेतात. आपल्याला फुलांना पाहण्याचा आनंद लुटता येईल का? अशी वेगळी फुल नजरेत साठवून नव्याने त्यांना भेटता येईल का?

हिरवा चाफा हरीचंपा
मदनमस्त मनोरंगिणी
नानाविध नावांनी
फूलबंद सुरभिनी

मधुमय सुवास थोडा याचा
हिरव्या पाकळ्या जाडसर ढाचा
फूल पाहते धरणीला
पिकता फुलाचा रंग पिवळा

फुलता हिरवा चाफा येतो
गंध हुंगण्या थवा पाखरी
जाणून सगळ्या खग राजांना
अशी फुलांची जात ही न्यारी

मधमाशांचा पडतो गराडा
खालून फुलात प्रवेश न साधा
सुमन गृहात जाऊन मग त्या
निवांत प्राशन करती मधाला

फूल जरासे असे वेगळे
सर्वांना सहजी ना दिसते
मोह पाडतो हिरवा चाफा
शोध घेऊनी गंधा चाखा

नासिकेतुनी जातो परिमळ
घशात वाटे हा मधुर गुळ
हरीला प्रिय असणाऱ्या चाफ्या
भेटून घ्यावे इच्छा प्रबळ

(२२)
जास्वंद

अनेकविध रंग, मंदसा सुगंध, देखणं चटकदार रुप, याबरोबरच एखाद्या देवालाच ते प्रिय असणं म्हणजे फुलाचे पांगच फिटणं. बरं एवढं सगळं असूनही त्याचे विविध औषधी गुणधर्म असणं हे त्याहून भाग्यशालीच ठरणं. देवाची प्रियता ज्या फुलाला लाभते त्याबद्दलचा नितांत आदर मानसांच्या मनातंही घर करून राहतो. या फुलाला मग तोडून आणतानाही मनात त्या देवतेचा जप सुरूच असतो. तेथपासून त्या देवाच्या मस्तकावर ते फूल वाहेपर्यंत फुलाचा प्रवास जसा दिव्य तसाच माणसाच्या मनातही दिव्य भावनांचे फवारेच उडत असतात. या फुलांसाठी सुंदर करंड्या तयार असतात. या फुलांना वाहून त्या देवतेला प्रसन्न करण्यासाठीच माणूस धडपडत असतो. देव आणि माणूस यांच्यातील प्रसन्न नात्याचा दुवाच ही फुलं बनून राहतात. शरीराला सुंदर आरोग्यही प्रदान करतात ही फुलं आणि आपुलकीची भावना मिळवंत राहतात. काही फुलं शरीरात, मनात अन् अंतरात्म्यात राहून जातात. जास्वंद मनाला आनंद देत राहतं. गणरायाला प्रिय, प्रियतर, प्रियतम ठरत जातं.

रे जास्वंदा रे जास्वंदा
तू फूल भाग्यवंत
आदिदेव श्री गणरायाला
तुझा एक छंद ।।धृ।।

तू हरीवल्लभ, तू हरीवल्लभ
रुद्ररक्त जयपुष्पी
जपा कुसुम हे जपा कुसूम हे
अन् फूल तांबडे अरूणी
श्वेतरक्त वर्णात नाहते
पीत गुलाबी नारंगी ही
रंग तुझे बघुनिया मिळतसे
या नयनानंद ।।१।।

बारमासी तू फुलून येसी
आकर्षक तव मोहिनी रुप
पक्षी पाखरं फुलपाखरं
मधमाशांना ही अप्रुप
टवटवीत ताजेतवाणे
दिसभर सौंदर्याचे गाणे
सायंकाळी मलूल होऊन
तेज तुझे हे मंद ।।२।।

पाच पाकळ्या पंचप्राण की
डुलतील फुलतील ते
जीवन जणू की दिवस एक हा
आनंदानी खुलेल
ताजे जीवन चरणी वाहू

ईश गळ्यातून सजून जाऊ
सुकेल तेंव्हा कसा दरवळे
कोणताही हा गंध ।।३।।

गजाननाशी नाते तुझे
कसे अलौकिक असे वेगळे
त्याला तू तर अधिकतम प्रिय
फूल वाहू की आगळे
देवाशी साक्षात प्रियता
भाग्य तुझे अनमोल
काय पुण्य हे केले की तु
गणेशासी अनुबंध ।।४।।

हृदयातले नकोसे द्रव्य
न्यून करोनी दे आरोग्य
केसांसाठी तु वरदान
रेचक म्हणूनी तुझा सन्मान
मूत्र साफ होते की क्षणात
रक्तदाब ही नियंत्रणात
जीवनसत्त्वे देशी इतुके
औषधी गुणधर्माचा
कंद ।।५।।

कुठे जगातुन शुष्क फुलांची
चविष्ट शाकही बनविती
कुठे पदार्थ रोचक करिती
फुला तुझ्या पचविती
पानाफुलांचा अर्क सांगतो
आरोग्याचा मंत्र
आरोग्याचे शास्त्र तुझ्या रे
गुणधर्माने धुंद ।।६।।

नसे तुला बघ गंध कोणता
मंद गंधाचा प्रकार तुझा
झाडावरती हलवीत फूल
वारा पाडे मनास भूल
हारामध्ये सजून रुळशी
विनायकाच्या वक्षी
वाचून तेंव्हा अलगद घ्यावे
त्या हृदयाचे स्पंद ।।७।।

रे जास्वंदा, रे जास्वंदा
तू फूल भाग्यवंत
आदिदेव श्री गौरीरायाला
तुझा एक छंद ।।धृ।।

(२३)
कदंब

काही झाडं काही फुलं दैवी स्पर्शाचं वरदानच घेऊन या पृथ्वीतलावर फुलून येतात. नदीकाठी उंच डेरेदार मोठे हे कदंबाचं झाड, त्याची फुलं गोल गोल चेंडूसारखे गेंद असणारी. श्रीहरीच्या सुंदर लीलांनी ही फुलं ही झाडं आजही यमुनातटी द्वापरयुग ऊभं करीत उभी आहेत. इथेच कृष्ण खेळला होता, इथेच त्याने वस्त्र लपविली होती. कुणाची? नदीस्नान करणाऱ्या ललनांची. इथेच बासरीचे सूर छेडले होते. इथेच बाळ गोपाळांसह उडया मारल्या होत्या. इथेच कृष्णावतार पाहिला होता. त्याच्यावरची गोपिकांची भक्ती, त्यांची मनंही झाली होती चिंब. कृष्ण सख्याची आठवण सांगत उभा आहे आजही कदंब, आजही कदंब....

कदंब वृक्ष हे असती पुरातन
फुले गेंद गोल गोल
पिवळसर पांढुरक्या छटांची
फुले ठरती अनमोल

ग्राम्य नाव याचे निव असते
फूल हेच फळंही ठरते
गोल गोल कंदुकसृष्टी बघ
मंद गंध ओतप्रोत भरते

गरगरीत गोलाकार फुले
त्यात असंख्य दिसती पाकळ्या
केंद्रातून त्या बाहेर डोकवीत
अगणित भासती मृदु कळ्या

संस्कृत साहित्यातून याची
जडली नाळ सौंदर्याशी
स्वरुपसुंदरी रमणी कोणी
मदिरा चूळ भरी याच्या तळाशी

तदनंतर हा वृक्ष बहरतो
वाट पाहतो रमणीची
ती रमणी लावण्यवतीही
रुप छबी ऋतूराणीची

ती नसली तर कदंब रुसतो
गाल फुगऊनी तसाच बसतो
वसंत येतो तरी ना उमलतो
प्रियकरांना उगाच छळतो

मदिराक्षीच्या धुंद चुळांनी
पानोपानी फुले डोकविती
कदंब फुलला, कदंब फूलला
रानी वनी उत्सव भरती

कात्यायनी व्रत प्रसंग यमुनी
स्नानासाठी उतरून गोपी
कदंब वृक्षावरी तयांची
वस्त्रे हरीने लपविली

राधे संगे रमला सदैव
कदंब वनी नित श्रीरंग
खेळ खेळला अगम्य प्रेरक
दंग दंगला मोहून कदंब

कृष्ण गोपिका कदंब तरुशी
फेर धरुनिया नाचत गाती
वृंदावनी मग रास रंगते
कदंब पुष्पे गोपी होती
कृष्ण तरुशी लगडून जाती
कृष्ण तरुशी लगडून जाती

(२४) कलश फुलांचा सांडो अंगणी

माणसाचं आयुष्य कशासाठी असत बरं? कायम फुलवण्यासाठी. सारी धडपड असते जगण्याला फूल करण्यासाठी. एखादा सुंदर मंगल कलश आयुष्यात यावा, त्या कलशाचं अमृतजल या जगण्यावर शिंपडलं जावं आणि त्यातून तरारुन यावीत काही फुलं सुखाची, आनंदाची, समाधानाची, असंच वाटत राहतं. हा फुलांचा कलश मस्तकावर सतत बरसत रहावा हीच भावना मनात असते. कलश मंगल असतो, प्रसन्न असतोच तसाच तो भरलेला असतो. हा भरलेला कलश रिता कधीच व्हायचा नसतो, तो होतही नसतो. या कलशासारखंच आयुष्याचं पाणी अर्थात आयुष्याची आनंदगाणी नेहमी भरलेली असावीत, फुललेली असावीत, आयुष्याला फुलवणारी असावीत. म्हणूनच कलश फुलांचा आपल्या अंगणातही रोज सांडावा. असंच वाटतं नाही....?

कलश फुलांचा सांडो अंगणी
जीवन फुलून जावे
सात्त्विक पूजा होऊन मनीचे
भाव भरभरून यावे

सजावटीचे सुंदर चित्र मज
घरी रेखता यावे
त्या चित्राला रंग वेगळे
मलाच भरता यावे

भिंती भिंती फुलाफुलासम
हळव्या नाजुक व्हाव्या
छतावरून तर सुखवेली ह्या
घरामध्ये डोकवाव्या

ब्रम्हस्थानी कलश तांब्याचा
ओसंडून की जावा
आत्ममोगरी सुवास त्याचा
ब्रम्हानंदी न्यावा

घर फुलांचे दार फुलांचे
माणूस हळवा व्हावा
पाषाणासम कठोर भाव
त्याने तो टाळावा

क्षणा क्षणाचे जीवन असू दे
प्रफुल्ल ताजे तवाणे
कशास दीर्घ आयुष्य उगाच
कोमेजून ते जाणे

फुलाफुलातून मला हसू दे
पाकळीतून वसू दे
अंतर्भागी गंध राह दे
सुगंध मज होऊ दे

ऐसा सुगंध मज होऊ दे

(२५)

कमळ

फुलं सुंदर दिसतात, हसरी वाटतात. त्यामुळे त्यांनी भोगलेली दुःखे आपल्या लक्षातही येत नाहीत. तीही त्या दुःखाचा गवगवा करीत नाहीत. सतत दुःखात बुडूनही चेहऱ्यावरती एक प्रसन्नतेची लक्ष्मी सातत्याने विलसत असते. असे ऐश्वर्य उगाच येत नसते. आधी स्वत:ला कष्टाच्या दलदलीत बुडवून घ्यावे लागते. तरीही वरवर मात्र सतत हसंत राहावे लागते. मगंच येतात लोक पहायला. देवांवर आपल्याला वाहायला. ते कितीही आले तरी हुरळून जायचं नसतं. ते केवळ हसऱ्या फुलाला घेऊन जात असतात. दलदलीत फसलेल्या वेलीचा विचार करण्यासाठी त्यांना वेळही नसतो आणि तसा विचार करऱ्याचा विचारही त्यांच्या मनाला शिवत नसतो. म्हणूनच दुःखाचे रडगाणे या जगाला कधीच आवडत नसते हे ओळखून स्वत:ला हसवंत फुलवत यशस्वी करीत त्या कमळासारखंच हसावं. चिखलात रुतलो तरीही, संकटात फसलो तरीही ते हास्य, ते फुलणं अवर्णनीय ठरतं ते यामुळेच. कमळ भावतं ते यामुळेच....

कमल दलांनी असे ठरविले
बंद कोशी ना राहणे चांगले
झोकून देऊ मोकळे हसू
आणि कळीचे कमल उमलले

विचार कळीने केला पक्का
दला दलाला आतून धक्का
झटका सारे मळभ विसरारे
हसून कळीचे फूलचि व्हारे

निराश होती कळी अनेकदा
मी चिखलातून का उगवावे
अंगाला मज चिकचिक घाण
मी अशातच का जगावे

पाण्यामधले पान गालीचे
रेशीम हिरव्या मखमालीचे
चिखल तळाशी पायदळीशी
रंग अनोखे कमळ कळीचे

जन्मा कोठे यावे आपण
हाती नसते ते कोणाच्या
कसे जगावे हाती आपुल्या
कामी यावे जगताच्या

असता अनुकुल स्थिती ही सारी
नवल काय ते घेता भरारी
प्रतिकूलतेमधून हसरे
उमलून येईल फूल करारी

ज्याला येते करता मात
लक्ष्मी देते त्याला हाथ
हाती न नुसते घेऊन बसते
आसन होते कमळ सुखात

कधी कुण्या रमणीची लोचने
कमल दलासम रेखीस लंब
सतेज पाणीदार डोळ्यातून
प्रीतीचे उमटे प्रतिबिंब

नानारंगी कमलप्रकार
विभिन्नतेचे ते आकार
सूर्यविकासी चंद्रविकासी
कमलांनी नटले कासार

श्री विष्णूच्या नाभीमधुनी
मूलस्थानी तु ब्रम्हा होऊन
जगताचे उत्पत्ती कारण
त्याचेही तू हो उद्धरण

कमलाकराच्या हाती शोभतो
कमळ फुला तु दिव्य भासतो
काय हवे तुज सांग अजून
कुठे जन्मला उत्कर्ष कुठून

तुझे हास्य विष्णूच्या गाली
स्वयं लक्ष्मी उभी राहिली
आता उदास न होणे तुजला
देवांची ही स्वीकृती ही आली

(२६) कर्दळ

काही फुलं आपल्या रोजच्या पाण्यावर, प्रेमावर वाढत असतात, तर काही आपण नकळत टाकून दिलेल्या सांडपाण्यावर आणि न दिलेल्या प्रेमावरंही. ही फुलं आपल्याला सतत पाहंत असतात. आपण मात्र यांना पाहूनही न पाहिल्यासारखं करत असतो. ही फुलं आपल्यासाठीच फुलून आलेली असतात. पण आपण मात्र वेगळ्याच धुंदीत असतो. यांच्यासाठी कोणतेच कष्ट आपण उपसत नसतो. तरीही आपल्या सहाय्याला ही फुलं, पानं सदैव तयार असतात. रंगरुपानं देखणी असूनही दुर्लक्षित राहणारी, तितकेसे प्रेम न मिळणारी. तरी हसतमुख ही फुलं जगण्याची एक वेगळीच रीत शिकवून जातात. विचार करायला भाग पाडतात. कोणी फारसे फिरकतही नसते. नसते कधीच तिथे वर्दळ. तरी दाराशी इमानदारीने फुलंत जाते एक कर्दळ... फुलंत जाते एक कर्दळ...

कर्दळ वाढे, वाढे दाराशी
परसदारी वा अंगणी
थोडी लाजिरी थोडी बावरी
पानाच्या घोळक्यात कोंब साजिरी

कळ्या कळ्या गोऱ्या उंचपुऱ्या
उमलू पाहती भरा भरा
फुलांचे सोहळे किती टिपावे
कर्दळीत चित्र असे दिसावे

रंग आगळे रंग वेगळे
पानात तिच्या नैवेद्य साजे
कर्दळ वेडी मान ना पान
बनून राहते बिचारी सान

तिच्याने वाढे किती हिरवाई
डोळा दिल्यास ताजी नवलाई
फुलांना गंध नाहीच तिच्या
रंग आकारे लोभस भाषा

गावाच्या घरी कर्दळ दारी
हाताशी तिचे पाणी सहजी
सोबत तिची सखी सारखी
गरज दिसता धावत राही

वेळ न दिला पाणी न दिले
तरी वाढते प्रेमभराने
ताजी पोपटी हिरवी पाने
फुलांची टोकाला बांधून तोरणे

सोशीत कर्दळ स्मृतींची वर्दळ
कर्दळी वनांत स्वामींचा दरवळ
तिथेच तिच्या राहिले वनी
आत्मी तिच्या हो सामावले स्वामी

योग्याचा रंग सन्यस्त फुले
लाल केशरी मस्तकी टिळे
स्वामी स्वामी बोले मनी कर्दळी
रोजचीच ती आज भासे वेगळी

(२७) केवडा

फुलांच्या जागा कधी गावात, कधी शहरात तर कधी दूर दूर अरण्यात असतात. काही फुलं अगदी दूर वनी फुलून येतात. गावा शहरात ती फुलं कधीच फुलताना दिसत नाहीत. कदाचित गावात आली असती तर तितकी किंमत राहिली नसती त्यांना. शहरात तर बाजार रोजंच भरले असते. निदान दूर जंगलात असल्याने त्यांची विशिष्ट किंमत तरी आहे. सणासुदीला येतात ही पानं, फुलं एखाद्या देवाच्या लाडक्या फुला पानांच्या रांगेत बसून. रानाचा सुगंध अंगा अंगाशी नेसू. याच्या रोजक कथाच खूप ऐकलेल्या असतात. ते वनातलं गंधित वन सहजासहजी पाहता आलेलं नसतं केवडाही असाच. दूर वनात फिरत असला तरी त्याची एक जागा आपल्या मनात. त्याचा गंध भारुन टाकतो क्षणांना, अत्तराच्या कुपीतून फुलवत नेतो मनांना.

रंग केतकी कुणी प्रेयसी
उगात तेंव्हा आठवते
तीही हळूच एक कविता
केवड्यावरची पाठवते
दूर वनी कुठे सांडला
गंध केवड्याचा
वारा घेऊन सुगंध वाही
मंद मंद त्याचा
हिरवी हिरवी पाने काटेरी
लांब सडक टोकदार
मध्ये पिवळसर पाने उगवती
कणीस केवडी अणकुचीदार
पिवळ्या पानांच्या गर्भातून
घडे सुरभीचे भरले परागी
कण कण पिवळा गंध वाहती
अत्तरप्रिय हे शंभुस विरागी
बन केवड्याचे सहजी न दिसते
दूर दूर अरण्यात वाढते
गंधाने घायाळ याच्या
सर्पनाग वंशावळ चढते

घालून वेढा नागराज केवढा
बसतो तळ ठोकून
कसे काढावे हाती घ्यावे
केवड्यास कोठून
सणावारांना देवदेवींना
असतो याचा मान
वाहू शिरावरी दुर्मीळ ऐसे
एक केवडी पान
रंग गौर वर्णिला कवींनी
केतकी कांती सांगितली
पराग सांडले गालावरती
वर्णछटा तनी उमटली
केतकीच्या बनी कधी
सूर तेच ओळखीचे
गंध हुंगण्यास गीत उतरे
तिथे स्वर्गीय ते...

(२८) लालेलाल चाफेलाल

फूल एकंच असतं, त्याच्याकडे प्रत्येकजण वेगवगळ्या नजरेने पाहतं. सारे रस आपण या फुलात पाहत राहतो. फुलांना स्वत:चे असे रस असतात की नाही, माहीत नाही. परंतू फुलांमुळे साऱ्या रसांना मोठा आधार मिळतो हे खरे. एकाच फुलाचे वेगवेगळे रंग हेही किती काही बोलून जातात. वयानुसार फुलांकडे पाहण्याचे प्रकारही किती सांगून जातात. असाच एकदा लाल चाफा दिसलाय सगळ्यांना वेगवेगळा, लालेलाल चाफेलाल....

लालेलाल चाफेलाल बहरू आला
हिरव्या पानातून गुच्छ स्वागताला
लालचुटुक रंगाला दुधाळ तीठ लावी
रंगसंगती खुशाल खुलुनिया जावी

मदन गुंगला, असा दंगला सायक पंच हरवले
पंचदली लाल पाकळी, शर येथे रमले
चाफेकळीसम, पाकळीसम, तन्वी प्रिय बाला
गाली लाली, अंगी बहारा, ऋतू हिरवा झाला

मी झाड चाफ्याचे, ती बहर फुला
सुवास अंगी मंद वाहिला
बाळ सानुला सवे आईला घेत बोल बोलला
लाललाल हे फूल येईना माझ्या हाताला

लाल चाफ्याचा गुच्छ मिळाला
धावत दावी सवंगड्याला
यौवनातले क्षण रंगातले
लाल चाफा जपून गेला

वय ओसरले जरा जरासे
तरी स्मृती मज सखीस आठवे
भक्त पुजारी निघे मंदिरी
लाल चाफ्याची माळ सुंदरी

भगवंताच्या गळ्यात जाता
पंचप्राणा ये नवविधा उभारी
लालेलाल चाफेलाल बहरु आला
हिरव्या हिरव्या पानातून गुच्छ स्वागताला

(२९)
लिली

नाजुक सुंदर फुलांचे प्रकारही अनंत असतील. प्रत्येक फुलाचं रुप वेगळं, गंध वेगळा. फुलणं डुलणं सारंच वेगळं. या फुलांशी बोलताना मन किती हलकं होत नाही. अबोल गुपचूप बसून ते आतल्या आत बोलकं होत नाही. काही फुलं काही प्रसंग जुळलेले असतात. गुपीत मनीचे मनाला कळलेले असतात. फूल रोजच वाट पाहतात, आपणही फुलांची. हळूवार वाऱ्यावर डुलणाऱ्या गोंडस बाळांची. नाजुक लिली. नाजुक नाजुक लिली फुलून आली, एक कविता तिचीही झाली.

लिली लिली लिली, अशी फुलून आली
फुलताच गुपीत गोड, कानात बोलली
लिली लिली लिली, अशी फुलून आली
रंग रंग रंग, सुरेख रंग रंगली
कधी शुभ्र श्वेता तरी, दिसत असे चांगली
लिली लिली लिली, पातीवर नम्र डोलली
लिली अशी कोमलली, तलम तलम वागली
लिली लिली गुलाबी लिली, लाली गाली शोभली
मंद वारा स्पर्श शरीरा, होत असे मृदु गुदगुली
लिली लिली नटली सजली, रुपाने चमकली
प्रेम वारा सांगताच, गाली खळी उमटली
नेईन तुला उडवूनी, त्याने गझल गायिली
स्वीकाराचे स्वप्न फुलले, लिली लिली खुदकन् हसली
अंजलीतून लिली, मार्ग एक चालली
गंध मंद देत, आसमंती मावली, लिली भावली लिली भावली
प्रेम शब्द धार अमृताची, लिली नाहली
हळवी लिली बावरली, प्रियतम चरणी वाहिली
लिली लिली लिली, अशी फुलून आली
फुलताच गुपीत गोड, कानात बोलली

(३०) लुसलुस चिंचेचा चिगोर

काही फुलं तारुण्याचे सोबती, तर काही बालपणीचे सवंगडी होत असतात. त्यांचं नुसतं जरी नाव काढलं तरी सारं बालपण क्षणात समोर येऊन दवडू लागतं. चिंचेचंही असचं असतं. जी फळं खाण्यासाठी अक्षरश: दगडं मारली त्या झाडाला त्या वेड्याने आंबट गोड क्षणांना चिगोर करत फुलवून दिलं बालपणाल. ती चिंचेची नाजुक सुंदर फूले मात्र कधीच चिडली नाहीत. झाडावरती चढून, मात्र सदैव फांदीच झुकवून काढली, तोडली, ओढली, ओरबाडली तरी नाराजीच्या फंदात कधीच पडली नाहीत. चिंच फुले ही वाट पाहत बसायची उनाड पोर टोळ्यांची. त्यांच्या हाती बसून मग गावभर हिंडण्याची. चिगोर हाती घेऊन मग इतरांना चिडवणं, मी आणलाय बघ चिगोर म्हणताच कोणी हिसकावला तर त्याला बदड बदड बदडणं, दुसरं काहीही घे पण हा चिगोर काही देणार नाही. आज मोठे झालो तरीही मनातला चिगोर काही जाणार नाही. ते झाड त्या उड्या, त्या उनाडक्या, ती शाळा, ती मधली सुट्टी, तो डबा खाणं, ते चिगोराचं बरसणं, ते चिगोरासाठी तरसणं....

लुसलुस चिंचेचा चिगोर
गोळा होती सारी पोरं
चव आंबट कोवळी
बालपणाला मोहोर
झाड पालवी पोपटी
फुलं दिसती गोमटी
रंग दुधाळ गुलाबी
नक्षी त्यावर केशरी
उड्या मारून मारून
पोर फाटा वाकविती
नाजूक पालवीला
कवळ्या हातांनी खुडती
चिगोराला चावताना
चिंच चव सान होते
आंबटाच्या नवाळीचे
गाव भर नाव जाते

चिगोराला ओंजळीत
भरून आईकडे देता
वरणात चिगोर तो
शिजून अवर्णीय होता
कधी चटणी होऊन
पानामध्ये ती सजते
चिंचेच्या येण्या आधी
आंबुसपणाला हो देते
चिगोर तोडण्याचा
छंद लहानपणीचा
आजही चिंच हाती
अन् चिगोर मनीचा
मन चिंच झाड होते
उगा मोहरुन जाते
चिगोर आठवांचा पुन्हा
मज बालपण देते
पुन्हा बालपण देते

(३१) मधुमालती

एखादं फूल जन्मा येतं, तेच मधाळ गोडव्यानिशी. ते इतकं भावतं की त्याची एक ना अनेक नावंही प्रचलित होतात. नावातही तोच गोडवा ओतप्रोत असतो. गोडव्याच्या देणगीसोबतच आणखी एक देणगी या फुलाला मिळालेली असते. आपला रंग तीनदा तरी बदलू शकण्याची. गोडवा, रंग आणि विशिष्ट मोहक गंध असा त्रिवेणी संगम जिथे होतो तिथे मधुमालती साकारते. जन्मजात प्राप्त झालेला गंधगोडवा मधाची रांजणे भरणार नाही तरंच नवल! अशी गोड गोड फुलं पाहायला मिळणं त्यांचा गंध हुंगायला मिळणं, अनमोल तो स्पर्श तयांचा करकमलातून हृदयकमली पोहोचणं म्हणजेच स्वर्गीय सुखाची अनुभूती. अशी स्वर्गीय सुखाची अनुभूती केवळ धरेवर खालती, मनास माझ्या मोहून घेते गोड गोजिरी मधुमालती, मधुमालती.

मधुमालती गंधित पुष्पवने
लोभस रंगीत ती कुसुम मने
गुच्छ गालीचे विणले कोणी
रम्य कशीदा हिरव्या पानी

रोज सकाळी रंग बदलते
शुभ्र आधी मग गुलाबी होते
तिसऱ्या दिवशी लाल चुटुक
छटा वेगळी शोभे खूप

गंध सुगंध मोहक वेडा
मधूमालती भवती गराडा
गुंजन पक्षी होऊन गोळा
मधमाशांनी मधू शोधिला

मधूघटांनी ओसंडून ती
गंध पसरवीत रंग बदलते
गृहशोभा वा सजावटीला
गुच्छ देऊनी अतीव खुलते

बारमाही जरी बहरा येई
ग्रीष्मातून ती डोलून जाई
भाद्रपदातील गणपती पूजनी
पत्री तियेची ही मान घेई

आसामी तीज म्हणती मालती
राधा मनोहरम तेलगु माती
मधुमंजिरी नाम तिचे बंगाली
नाव घेता बघ गंध गुलाली

मधू मालती ही ऋतूराणी
धुंदीमधली ती मधूगाणी
सहज वाढते वेल ही गुणी
मधुमालती ही मधूराणी

(३२)
मोगरा

सृष्टीच्या निर्मितीत निर्मात्यालाही निखालस आनंद देणारी कोणती निर्मिती असेल तर ती म्हणजे फूल. लहानग्या आयुष्यात आनंद पेरणारी ही फुलं सुगंधाचे कोश युगानुयुगे या धरेवर घेऊन येत आलीयेत. तलम स्पर्शाने ती साऱ्यांना अलगद फुलवत आलीयेत. फुलांचा स्पर्श लहानग्यांपासून वृद्धांपर्यंत साऱ्यांना हवाहवासा वाटतो. कोणीतरी खूप जवळचं आपल्या जवळ आल्याची भावना ही फुलं देतात. सोबती कोणी नसेल तरी फूल आपली सोबत करतात. फुलांसारखी हळवी माणसं सोबतीला असतील तर त्या परमेश्वराने सर्वोच्च भाग्य आपल्याला दिलंय अस समजावं. धरेच गंधित भाग्य असणारी ही फुलं कोणाला बरे खुणावत नसतात!

एक मोगरा फुलतो
माझ्या मनाच्या अंगणी
कळी उमळते जशी
जीवनाच्या या रांजणी

याचा गंधची वेगळा
नासिकेत प्रवेशतो
अंतराला गंधाळून
साऱ्या शरीरी घुमतो

शरीराचा रोम रोम
गंधाने पुलकीत
अंतःकरणाचे भाव
होती मोगऱ्याने धुंद

भाव किती हे निराळे
मोगराच की जाणतो
कधी भक्ती जागवून
मला देवापाई नेतो

हे जीवनची देवा
व्हावा सुगंधी मोगरा
गंध देता देता सुके
तरी क्षण सुगंधी साजरा

मोगऱ्याची फुलं हाती
ओंजळी भरतात
बाळ राजांशीही मग
पिंगा ही घालतात

बाळ धुंद श्वास
घेऊन जाणे गंध
बाळ बोध या ज्ञानात
भर घाली हा सुगंध

पाहताच हा मोगरा
सय माझ्या त्या सखीची
जाणीव नाही कोणा
ही आस जीवनाची

केसांमध्ये तिच्या रुळे
मोगरी गजरा
चंद्रमुखी प्रेयसीचा
मुख चंद्र गे लाजरा

कधी पट पाहताना
आयुष्याच्या सांजवेळी
सखी पत्नी साजणीस
सय येते एक कळी

उक्षा हिरमुसे मनी
मी नाही आता तशी
मी म्हणतो प्रियेला
त्या कळीसाठी राणी
तु आजही जशीच्या तशी

एक मोगरा मनात
होता की फुललेला
ना ठाऊक जगाला
हा जीव झुरलेला

आजही झुरतो मी
मोगऱ्या गंध कोशी
ना प्रकटले प्रेम
अबोल मोगऱ्याशी

भावनाही ताजी करे
स्मृतीगंध दरवळे
क्षण आठवून ते ते
मन विरही होरपळे

किती फुलले मोगरे
तो मोगरा न फुले
ताटव्याच्या मध्ये मन
माझे आजही गलबले

ती हसली एकदा
मी मोगरा जाहलो
ती डोकावी मनात
मी अजून फुलतो

माझ्या मनातली
ती मोगऱ्याची कुपी
मी अत्तर सांडतो
कुणा न कळे कध

ती भेटली एकदा
क्षण मोगरी गजरा
गंध बहाल करीती
आमुच्या तेंव्हा नजरा

ती म्हणे मन माझे
भुईचा घेई वसा
फुलवीण्या तुला
क्षण नाही म्हणू कसा

मीच प्रकटले
गंधातूनी तुझ्या
तु शोधिशी मला रे
मी शोधता आहे तुला

मातीतून गंध जो
मोगऱ्याला जाइ
मोगराही पुन्हा गंध
मातीसाठी होई

(३३) मोगऱ्याच्या चांदण्या

फुलांचा आणि अंगणाचा अतूट संबंध असतो. फुलंविना अंगण कस सुनं सुनं वाटतं, फुलांमुळे घरादाराला शोभा येते. फूल बागबगीचा, घराला चैतन्य देतात, घरातल्या माणसांना ही फुलं नवनवीन आशा देतात. येणाऱ्या जाणाऱ्यांना घराची ओढ लावतात. उगाच कधी कोणी वाटसरु या फुलांमुळे दाराशी घटका दोन घटका रेंगाळून जातो. त्याच्याही मनात एक अनोखी बाग फुलवून जातो. प्रवास संपतो त्याचा पन अंगणातल्या या फुलांचा सुगंध कधीच संपत नाही. माणसाचंही असचं असतं, देह संपतो कधीतरी पण कार्याचा सुगंध असाच दरवळत राहतो. तो असतानाही, तो नसतानाही. सुगंधाने भरभरुन देखण्या ठरलेल्या मोगऱ्यासारखाच.

माझ्या अंगणी तारका
मोगराऱ्याच्या ह्या चांदण्या
हिरव्या हिरव्या पानातून
लुकलुक गंधगोण्या

त्यांच आभाळ धिटाचं
पाणी नसता पुरेसं
पोसताना न सुकता
ताटव्यांच्या या थाटात

चांदण्या मोगऱ्याच्या
कळीदार शुभ्र होती
आणि अंगणाला माझ्या
चांदणवेळा देती

मोगरीचा सडा नाही
अलवार तो पडत
हातांनी त्या चांदण्यांना
खुडण्याची की गंमत

अंगणाचा हा सुवास
दरवळे कोसकोस
शरदाच्या चांदण्याचा
परिमळ भरगोस

जरा बसता शेजारी
ऐकू मोगरीची गाणी
पाकळीचे सूर होती
गंध आरोही कहाणी

नाही कसलीच आस
मोगरीला पाहताच
सुरभीचे घडे टंच
मन वेली नाहतात

जरा बसता शेजारी
कानी मोगरीची गाणी
मला डोहाळे फुलाचे
बीज फळ गंधगोणी

(३४) नाजुकशी फुलं

आपण कसं जवळ जवळ बसून मनातल्या गप्पा, काहीसे विचार परस्परांना सांगत असतो नाही. फुलंही असच बसत असतील का जवळी कधी? हो ना ! दिसतात की झाडासं वेलींवर खूप जवळ जवळ उमलून आलेली, फांदी जवळ फांदी येऊन फुलांनी बैठक मांडलेली. तेही वाट पाहत असतील का कोणाची? गाणं गात आठवण काढत असतील का कोणाची? कोणास ठाऊक पण बसतात ही फुलं एकमेकांच्या जवळ. काहीतरी बोलंत, पाकळीनं सांगत, गंधानं बेधुंद होत. वाऱ्याने डुलत, पावसाला झेलंत, उन्हाशी खेळंत, फांदीवर लोळंत, बसतात अशी ती ही कधी चार क्षण निवांत. काढतात थोडीसी उसंत, उरात घेऊन वसंत, मनात आपली पसंत. फुलंही बसतात जवळ जवळ, मंद मंद हसंत, कहाणी लिहीतात जवळ जवळ बसत.

नाजुकशी फुलं
बसली जवळी जवळी
एक फुलपाखरू की
आले हो सकाळी
ताटामध्ये निवांतशा
बसल्या फूलसख्या
शुभ्र मोहक कवळ्या
त्यांच्या की पाकळ्या
छटा निळ्या जांभळ्या
न नक्षीदार कळ्या
ठिपकेदार पाखरु की
फुलास पडती वळ्या
तेही रस चाखत असे
ना हलता ना डुलता
डोळे त्याचे पाहताती
मान न वळता
किती वेळ तसेच ते फुलांवर बसे
रसपान करताच मग
खुदकन् हसे

म्हणे मी जातो आता
सांगत वनाला
फुल तिथं उमलली
पत्ता ना कोणाला
कित्ती गोड मधुर असे
रस अंतरंगी
दिसती साधीसुधी
तर फुले शुभ्र वरपांगी
मी भेटलो तयांना
ती लाजाळू मुलखाची
स्पर्श झाला माझा नि
सवय त्यांची अंग चोरण्याची
मी हसलो अन्
गाली त्याच्या उमटली लाली
फुलं गोड गोड पाहावी
त्यांना रम्यशा सकाळी

(३५) निळे फूल

निसर्ग मोठा किमयागार असतो. फुलांचे रंग हे नेहमीचे ठरलेले असतात. बघा ना, लाल, पिवळे, केशरी, पांढरे, गुलाबी हे असे. पण हे सारे रंग सोडून काही फुलं वेगळ्याच रंगात न्हाऊन जातात. सृष्टीचं हे गोड कोड ठरतात. अशा रंगांच्या प्रेमात आपण पण आपसुकच पडतो. हे रंग खरंच कसे आले असतील? त्याच्या मनात कोणता विचार आला असेल, की असा वेगळा विचार करावा. सृजनाचे असे वेगळे विचार माणसाच्या मनात यावेत म्हणून तर तो असे वेगळे रंग भरत नसेल ना. रोजच्याच रंगापेक्षा वेगळ्या रंगानं एखादं फूल डवरुन येतं ना तेंव्हा ते त्याच्याच प्रेमात पडतं. परमेश्वराचाच स्पर्श त्याला विशेष लाभतो. तसंच आपणही थोडं वेगळ्या रंगान रंगून जावं. श्रीरंगाच्या पायी रहावं.

अशी कशी ही किमया घडते
जगावेगळी निळाई चढते
तुझ्याच पायी येण्यासाठी
फूल वेगळे इथे जन्मते

क्वचित देखले फूलताटवे
रंग विराळे असे निराळे
कधी वाटते खरे न हे
निळे कुंचले रोमही निळे

झाडालाही पडले कोडे
अवचित ऐसे कसे हो घडले
लाल गुलाबी पिवळे केशरी
सोडून रंगा निळाई पांघरे

उद्यानातून फिरता फिरता
हात तुझा हळूवारचि फिरला
तव स्पर्शाची ताकद देवा
नील रंग बघ तुझा घेतला

असे वेगळे फूल उमलले
वाऱ्यानेही संगी नेले
फूल अनवट डुले निराळे
श्रीरंगाने आपुले केले

(३६) निशिगंध

माणसाच्या मनातील नानाविध भावभावना आणि त्या भावनांशी संबद्ध अशी फुले हा प्रवास सतत चालत आलेला दिसतो. कधी प्रेयसीला एखादे फूल आवडते म्हणून प्रियकाराचे ते सोबती होतं, तर राजसाला हे फूल आवडतं म्हणून तिच्या सभोवतीही हेच वावरतं. प्रणय आणि ती विशिष्ट फुलं फुलण्याची जर एकंच वेळ असेल. तर ती फुलं गंधीत वेळा ओवत जातात. सुंदर गजरा आयुष्याचा प्रेम सुत्री ते माळत जातात. ती फूल मग नुसतीच फूल राहत नाहीत, ती आपल्या माणसाची आठवण होतात. सुंदर क्षणांची साठवण होतात. मनाची नित्य पाठवण होतात अन् स्मृतींची दाटवण होतात. मी, तो अन् ती फुले असं वेगळचं विश्व तयार होतं. दिवसाढवळ्या चांदण्यांचे तारांगण खाली उतरु येतं. नुसता गंध देखील कथा प्रीतीची खुण सांगूण जातो. त्या ताटव्यांचा बहर मग निराळ्याच गावी घेऊन जातो. वेड लागतं इतकं की फुलं मनात फुलू लागतात, अन् मन मात्र फुलांवरती मनमुराद डोलू लागतं. वेडाचंय तो निशिगंध.

निशिगंधाच्या गावामध्ये
रात भराला येते
अलगद माझ्या पकडून हाता
स्वप्नपुरीला नेते

एक एक निशिगंध सांगतो
प्रेमाचे उमलत जाणे
चिरकाळ टिकावे प्रेम असे की
गतजन्मीचे गाणे

जिकडे तिकडे निशिगंधच ते
पाहून मुग्धा होते
गंध हुंगण्या क्षणाक्षणाला
अवचित स्तब्धा होते

तिथे भेटतो प्रियतम मजला
डोळ्यात प्रेम भरलेला
या डोळ्यांनी निशिदिन होता
ज्याला मी स्मरलेला

दिस ढकलीत मी होते तेंव्हा
वाट रातीची पाहंत
निशिगंधाची सोबत होती
प्रीतगंध तो वाहत

सहजा सहजी सुकत नाहीत
निशिगंधाची फुले
कुठून इतका गंध भरून ती
अत्तरास आणिले

रोज फुलतसे तो रातीला
मी त्याच्या जवळी
प्रेमकहाणी पसरत गेली
गावोगावच्या आळी

घर माझे निशिगंधाचे
लोक म्हणाले प्रेम सुगंधी
राधाची कृष्णावर होती
प्रीत अमर बंदी

साक्षी रोज निशिगंध होत असे
प्रेमाच्या गावी
मनात फुलता वसंत तेंव्हा
कळी पाकळी उमलत जाई

प्रीतीचे निशिगंधाचे
अन् स्वप्नांचे हे नाते
स्वप्न उतरले स्वप्नामधुनी
सत्य स्वप्न पाहते

घर माझे निशिगंधाचे
घरातंही निशिगंध
मी कसला वेडा कटाक्ष देता
भरातही निशिगंध
भरातही निशिगंध

(३७) पानोपानी रंग हिरवा

पानाफुलांचं नातं तरी कोणतं असतं बरं, पानापानातून रस घेऊन फुलं नावारुपाला येतात. म्हणूनच तर पानं आई तर फुलं मुलं असं असतं का बरं ! छोटीसी एखादी मुलगी आईनं नेसलेल्या साडीचाच हट्ट करते ना, तसेच एखादे फूलही पानांचा रंग लेऊन बसते हट्टाने. हिरवी पानं हिरवेच फूल. हिरवाईची रानास भूल. असे वेगळे प्रयोग सृष्टीत नावारुपाला येतात. अन् आवडूनही जातात. रोजच्या रंगापेक्षा अनोखे म्हणून विशेष प्रेम घेऊन जातात. हिरव्या फुलासम हिरवे स्वप्न जरा वेगळे पाहिले तर, रोज रोजचे विसरून थोडे, जरा वेगळे वागले तर...

पानोपानी रंग हिरवा
प्रसन्न करती छटा ही सर्वा
सृष्टीराणीचा शालू बरवा
नेसून आल्या फुलास मिरवा

पर्ण माऊली कळी ही कन्या
हट्ट करीतसे आईस आपुल्या
नेसून बघू दे हिरवा शालू
दोघी सारख्या कशा ग दिसू

रंग तुझे ग विविध किती
हिरवे सोडून आकर्षती
कशास हवा तुज रंग हरित
रंगवेडी फुलपाखरं समीत

तू माझ्या रंगात रंगशील
वेगळी कळी मग कशी ग कळशील
बघ ना फुलराणी तू असा
हट्ट व्यर्थचा सोडून जरा

नाही नाही आज मला
बघायचेच की सृष्टीला
अंगावर ऋतू हिरवा पांघरुन
सगळे मज पाहतील गांगरुन

हात कुणी लावील पुन्हा
खरे फूल कीं हा चकवा
मी लपल्यागत होईल पानी
पाहील गंमत तुझ्या आडूनी

असले फूल हवे ग मजला
कधी न पाहिले रंग चांगला
घे ना आई रूप असे तू
हिरव्या फुलांचे रुप कसे ग

सांगीन जाऊन बघ सगळ्यांना
कळी अजब अन फूल बघा ना
तिचा तो लाडीक हट्ट पाहुनी
मी ही सजले सोबती जाण्या

आई रंग तुझा मी लेऊन झाले
तुझ्या सारखी समजूतदार
कधी वेगळा विचार घ्यावा
मनास करीत हिरवेगार
मनास करीत हिरवेगार

(३८) फुले अळुमाळू

फुलांचं साम्राज्य मनाला मोहवणारं, चित्ताला भुलवणारं, अंतर्मनाला प्रसन्न करणारं तर अंतरात्म्याला निखळ आनंद देणारं असत. नकळत अनंत प्रकारच्या दुःखांच्या पखाली आपण वाहत असतो, परंतु फुलांच्या दर्शनानं हे ओझं सहजच हलकं होऊन जातं. किती चिंता मनात घर करून बसलेल्या असतात. तिथं फुलं पोहचतात. अन् मनाला निश्चिंत करतात. कैक प्रकारच्या भीतींचं वास्तव्य मनाच्या कोपऱ्यात असतं. अन् उदासीनं त्याला घेरलेलं असतं. अशा ठिकाणीही ही फुलं आपल्या रंगारुपानं अन् सुगंधानं पोहचतात आणि मनाचे सारे कोपरे चैतन्याने उजळून जातात जणु. जादूगारच असतात ही फुलं. जी भेटताक्षणीच माणसाला आंतरबाह्य ताजंतवाणं करतात, सुखावतात, आल्हाद देऊन जातात....

फुले अळुमाळू
नाजुक स्वप्नाळू
रंग पाकळ्यात सारा
वारा जीव घुटमाळू

वारा सावध सावध
वाहे शांत हळूहळू
कुजबूज फूलराण्या
येई धरीत्रीला कळू

होई प्रसन्न फुलांचा
दिस सकाळू सकाळू
झरा बघ गाई गाणं
वाहताना झुळूझुळू

पराग पाहताती
रुजण्याल्या नवं स्थळू
फुलपाखरं की दूत
नेतील जडवून पायतळू

बीज एक भुईतलं
जातं दूर रानमाळू
तिथं आलं आलं फूल
नव्यानं फुलनाळू
फुले अळुमाळू
नाजुक स्वप्नाळू

(३९)
पिवळा गुलाब

निसर्ग सर्व रंग सारखेच मानतो. सर्व रंगांवर सारखेच प्रेम प्रकट करतो. माणसंच या रंगानां वेगवेगळे अर्थ बहाल करतात. आपापल्या सोईने त्याचे अर्थही काढतात. त्या फुलांना आवडेलच असं नाही. माणसांना जसे रुसवे फुगवे असतात. तसेच फुलांनाही असतील का? रुसलाय बघा ना पिवळा गुलाब, का?....

पिवळा गुलाब एकदा रुसून
पिवळे गाल बसलाय फुगवून
कोणी बरं प्रेमाचा रंग
लाल असं टाकलंय ठरवून
मलाही यायचंय तिच्याकडे
त्याच्या भावनांचे साकडे
हाती मी अन् सांगेल तो
किती जीव ग ओवाळतो
हळूच हाथ थरथरता
स्पंदित होईल मम कलिका
रंग कोवळ्या सूर्याचा
प्रकाश लख्ख तेजाचा
शांत दिलासी प्रीत वर्ण
ऐकूण घेण्या उत्कट कर्ण
मैत्री मधूनी प्रेम जुळते
प्रिय हे नाते अतूट ठरते

दोन जीवांच्या मैत्रीभावना
प्रेमातही असतील जाग्या ना
प्रवास सुखकर होतो ग
अधिकार प्रेमाचा असतो ग
लाल गुलाब एकवेळ जाईल
तिच्याकडून तो अव्हेरला
किती धिटाई म्हणून त्याची
प्रस्ताव जाईल नाकारला
मैत्री मधूनी शुद्ध प्रेमाची
प्रांजल कबुली देताना
पिवळ्या गुलाबा सखी पाहते
हळूच लालसर होताना
शांतपणे ती विचार करूनी
प्रस्तावाला स्वीकारेल
लाल गुलाब जे करू न शकला
पिवळा सखीहृदयी उतरेल

(४०)
प्राजक्त

फुलं साऱ्यांनाच प्रिय असतात तशी देवालाही. स्वर्गीय फुलांचा वारसा देवामुळेच पृथ्वीतलावर आल्याचेही सांगितले जाते. कृष्णावतारात रुख्मिणी आणि सत्यभामेच्या नात्यात पारिजातकाला मध्यस्ती करता आली. देवाला पारिजातकाने मदत केली. ओढून ताणून कोणाला आपलंसं करता येत नाही. त्यासाठी प्राजक्तासम हळवा स्वभाव अन् मनाचा मोठेपणा असावा लागतो म्हणजे आपल्या अंगणात या दैवी फुलांचा सडा पडतो हेही जगाला कळले. अट्टहासाने नाही तर देण्याने, प्रेमाचा वर्षाव करण्याने माणूस आपलं होतं. मला हवंय या घेण्याच्या भावनेने नाही, हे पारिजातकाने शिकवलं. हा स्वर्गीय वृक्ष अलौकिक प्रेमाच्या सिद्धतेसाठीच वसुंधरेवर आला अन् अलौकिक प्रेमाचे प्रतीक होऊन बसला. या फुलांना कृष्ण फुलांचा गंध तर आहेच पण स्वर्ग धरेच्या मीलनाची आस ही आहे. कायमंच निरंतरच...

प्राजक्ताचा सडा भुईवर
हसरी हसरी फुले
बाळ तान्हुले जैसी नाजुक
कोमल काया खुले

रंग पांढरा केसरदेठी
गंधासाठी उभा जगजेठी
स्वर्गामधले फूल अवतरे
सत्यभामेच्या हट्टासाठी

बीज आणिले हरीने येथे
अंगणी भरला वृक्ष दिव्यसा
भामा पाहे वाट फुलांची
अवचित झुकला तो शेजारी

नशीबी असतील तरच मिळतील
फुले पारजातकी सानुली
रुख्मिणीने ना मागीतले तरी
ओंजळ तिची बघ भरून गेली

हरी सांगतो रहस्य भामे
ऐक तुला ग कळले नाही
ईर्षा वसता मनास जाळी
फुले कुठून मग येतील भाळी

आस न धरली त्या राणीने
मनात मजला मागीतले
मी मग झाड होऊन प्राजक्ती
देह इथे तिज फूल वाहिले

मजला मिळविणे नाही सोपे
सारे समर्पित करशील श्रद्धे
पारिजातका घेशी ओंजळी
मी मग परिमळ देत ओघळे

घट्ट पकडुनी ठेवीशी कोंडूनी
जीव माझा नाजुक गुदमरे
मला मनातून साठवून तू
मुक्त सोडता मी अजुन फुले

म्हणून मी अजूनही न साहतो
उष्ण उसासे भामेचे
हाती न ठेवा अधिककाळ मज
जीव कोमेजून जगणे सुकणे

असा मी नाजुक भक्ती पाहुनी
अंत:करणी परिमळतो
प्राजक्ताची फुले होऊनी
रुख्मिणीसाठी तळमळतो

(४१)
रंग गुलाबी सजला

माणसाला आपल्या भावना प्रकट करण्यासाठी गोड गोजिरी फुलं फार मनापासून मदत करतात. एक फूल कित्येक शब्दांचं काम करून जाते. प्रेम, आदर, सद्भावना, मैत्र, सख्य, आनंद, सुख अशा साऱ्या साऱ्या भावना एकाच फुलाला चिटकून जातात. अन् अवघड वाटणारं काम क्षणात सोपं होऊन जातं. हाती फूल असेल तर मुखानं काहीच बोलावं लागत नाही. थेट हृदयाचा हृदयाशी संवाद होऊन जातो. त्याच्या पाकळ्या हृदयाच्या तलम भावणांचे पदर उकलून दाखवू शकतात. ही फुले म्हणजे हळुवार अशा या नानाविध भावभावनांचं प्रकटीकरणच असतात. एक इवलंसं फूल लाख मोलाचं काम करून जातं, न दुखावता फक्त फुलावतं....

रंग गुलाबी सजला
गोजिऱ्या गोड फुला
नाव गुलाब मिळाले
रंग ओळखीचा झाला

रंग जीवापाड प्रेम
रंग मदनाचा नेम
रंग लाज गालीची
रंग तालीम प्रेमाची

गुलाब अधरांची
गुलाबी थरथर
गुलाबकांती येते
तरुण झाली नार

गुलाब हाती येता
माय बापाला की घोर
रंग उडे चेहऱ्याचा
अस्पृष्ट राहो पोर

स्वप्न गुलाबी दिसता
पोर हुंदडती फार
दिस राती मध्ये लीन
रात होते दिसभर

एक गुलाबी रंगाचा
कवी जागा होतो तेंव्हा
जग सारे विसरुन
नवे जग ये आकारा

गुलाबी पंखामध्ये
बळ गुलाबी रंगाचे
निळे आकाश न राही
गुलाबबन त्याचे

रंग डोळ्यात दिसतो
मनाच्या दर्पणाने
रंग गुलाबी सार्थक
होई जन्म अर्पणाने

रंग राधेचा गुलाबी
श्याम सोडतो निळाई
राधा शाम रुप ल्येते
श्याम राधा रंग होई

गुलाब श्याम होई
राधा मोहरुन जाई

(४२)
रानजाई

गावात, शहरात, घराघरात फुलून येणारी फुलं जशी असतात तशीच काही रानाची शोभा वाढवणारीही असतात. एकटीच फुलणारी, रानावनात डुलणारी, वाऱ्यासंगे लडिवाळ खेळंत फांदीफांदी वर झुलणारी ही फुलं रानालाही भूल पाडतात. वाऱ्याला मोहात अडकवतात. सोनसळी उन्हाला अंगावर झेलंत उत्सव साजरे करत राहतात. वनदेवी यांच्यामुळे आनंदी असते. वनराईला ही फुलं सुंदरतेचा साज देतात, ऐटीचा बाज देतात. अरण्याला मोहक गंध देतात. रानभुईला धुंद करतात. फुलपाखरं उगाच नाही उडत वनाच्या वाटेवरुन. पाखरं उगाच नाही राग आळवत वनश्रींच्या मैफीलीत. निसर्ग मुक्त उधळण करत जातो अप्रतीम सौंदर्याची. फुलं त्या सौंदर्याची मिसाल होतात. रानात फुलंत जातात, रानाला फुलवंत जातात. रानातलं सौदर्यही गावाला ओढ लावतं अन् मनाच्या गावालाही...

रानजाई रानजाई
लखलखत्या चांदण्या
नाजुक गंध तनू
मंद सुवास सांगण्या

कोणी म्हणते त्या कुंती
दिनका राजा कोणी
कोणी बहरून जाई
वसंत आठवूनी

पानापानातून शुभ्र
फुले नाजूक डोलती
गूज प्रिय मनातले
दलादलात बोलती

या फुलाला बहर
बारमाही गंध वाही
प्रीतीचे पत्र जणू
शब्द पुष्प झाडावरी

शेलाटी फूलबांधा
कमनीय की कामिनी
कुसुम कामिनी ते
हृदय संवादिनी

डवरले झाड झाड
जाई पाना पाना आड
काही डोकावून पाही
दिलाच्याही ते पल्याड

किती नाव एक फुला
मनात घर होई
गंध रानाच्या जाईचा
जाईनाच कधी बाई

मनात सदा राही
जीवा ओढून तो नेई
कानात रुंजी घाली
गाणं रानातलं गाई

अशी ही रानजाई
कामिनी कुसमाई
सदा खुलते गंधाने
तिची ईवली नवलाई

अगं रानजाई
अगं रानजाई..

(४३) सदाफुली

वाट पाहणं तसं मनाला सुखावणारंच. आपलं हक्काचं माणूस आयुष्यात येतं आणि ते आपली वाट पाहू लागतं. उशीर झाला तर काळजी करतं. या वाट पाहण्यानेच थकलेली, दमलेली पावलं घराची वाट चालू लागतात. घरातली आपली मंडळीही आपली वाट पाहंत असतात. प्रत्येकाच्या प्रेमाची छटा वेगळी पण वाट पाहणं हे सर्वांचं तीव्रंच. हे वाट पाहणं म्हणजे प्रेमाचा आविष्कारच असतो. सजीव माणसांना भावभावना असतात ते वाट पाहतात. पण घरंही आपली वाट पाहत असतं बरका. दाराकडे डोळे लावून घरातल्या साऱ्या वस्तू येणाऱ्याची वाट पाहतात तसंच घरातल्या कुंडीतलं फूलही आपली वाट पाहत बसतं. आपण येत नसतो तेंव्हा फुललेल्या फुलावर सुद्धा काळजीचं सावट पसरुन जातं अन् उदासीच्या घेऱ्यात ते कोमेजायला लागतं. पण तेवढ्यात घरच्यांची लगबग सुरु होते. कुठूनसं एक मग फुलपाखरू त्यावर बसतं. फुलांवरही टवटवी यायला लागते. आपलं पाऊल घरात पडताच सदाफुली हसायला लागते.

साधीसुदी सदाफुली
जरा हिरमुसली
नेहमीच फुलूनीया
उदास ती बसली

सारी फुले ऋतू येता
फुलतात तेवढी
मी सदाच फुलते
हसतेकी केवढी

गंध माझा वेगळा
साधा रुप सोहळा
पाच पाकळ्यात भरे
नित्य नेम आगळा

सदैव मी फुलते
कोण मला पाही
रोज रोज फुलते ना
कोणी लक्ष देत नाही

साऱ्या साऱ्या फुलांवर
फुलपाखरी गराडा
फिरके ना कधी जरी
पायी टाकला मी सडा

आज आले की पाखरु
पिवळे फिकट गोजिरे
माझा गंध शोषताना
फूल पाकळी लाजरे

फुलणे फुलणे मला
फुलणे माहित
इथे येत जारे तूही
मला घेत कवेत

सदाफुली आनंदली
बघ अलगद स्पर्शी
मध होऊन वाहते
नस नस रसरशी

(४४) सागाची फुले

रानात शोभणारी जी फुले असतात त्यांना रोज कोण पाहत असणार. कधीतरी कोणी पांथस्थ वाटसरू तेथून जात असेल तेंव्हा प्रवासाचा शीण त्याचा ही फुलं नक्कीच कमी करत असतील. थकल्या भागल्या नजरेला दिलासा देत असतील. रानालाही या फुलांचा बहर नावीन्य देत असणार. एकांत वासात थोडीशी सोबत करत असणार. रानाच्या राणीला नवनवा झगा या फुलांमुळे मिळत असणार. भरजरी वसनाच्या सौदर्यानं तीही नटून थटून मिरवंत असणार. सौंदर्य काय केवळ कोणी पहावं, आस्वादावं म्हणून असतं की काय? छे! छे! ते तर असतं स्वत:ला सुंदर वाटण्यासाठी. स्वत:ला अजून जाणण्यासाठी, स्वत:वरच प्रेम करण्यासाठी, अगदी सागासारखं....

रानाच्या कुशीत सागाची दाटी
आकाशी झेपावे एवढी छाती
उंची उंची याची गगना भेदी
लाकूड ऐसे जीवन वेधी

साग बहरे मोहर अंगी
चांदीची चोळी श्रीमंती सांगी
नटून थटून वनदेवी ही
वाट पाहते राजस राणी

घरा दाराचे आयुष्य दीर्घ
सागवान उभा काळ प्रदीर्घ
रानात कोठे निर्जन स्थळी
सागवानाची भरात नवाळी

फुलांचे अंग कशिदा संग
भरजरी शालू सागाचा ढंग
जसा टिकतो साग शतके
फुलांचा बहर देख हटके

बहर फुलांचा रजत कोशी
नाजुक कोणी काढिली नक्षी
मोठ मोठ्या हिरव्या पानांवर
फुलांचे तुरे मुकुट ठरे

रानाचे सौंदर्य साग फुले
जाळी जाळी वाऱ्यासंगे डुले
चला पाहूया साग फुलांना
मदन हासवी इथे कळ्यांना

झाड सागाचे वन सम्राट
कार्य ही त्याचे तसे विराट
फुले फुलती कोण पाहती
लाजून आळुमाळु एकांती राहती

सागवाना तू फुलंत राहावा
वंश वाढवून फळंत राहावा
घरे आमची भक्कम करीशी
नाजुक फुलांचे भविष्य होशी

(४५)
सायली

नाजुकता म्हणजे काय हे फुलांकडे बघून कळते बरं का ! सर्व फुले नाजुक असली तरी काही फुले अजूनच नाजुकतम असतात. बघण्याने देखील ती कोमेजतील की काय? असं वाटू लागतं. या फुलांना लवकर दृष्ट लागेल असं वाटून ओंजळीत त्यांना धरून अलगद हृदयाशी दडवावं असंही मनात येतं. परमेश्वराचं केवढं हे कौशल्य आहे की प्रत्येक फूल वेगळं. त्याचा आकार, रंग, रूप, स्पर्श हे सारं सारं वेगळं त्याने निर्मियलं. या फुलांना जो स्पर्श लाभलाय तो नक्कीच दैवी आहे. परमेश्वराला हात लावावा. त्याचा अनुभव घ्यावा अस जर वाटलं तर डोळे मिटून घेत फुलांना स्पर्श करावा. देव त्याहून वेगळा असेल काय? दिनरात गंध पसरवंत सारे ऋतू झेलणारी ही फुलं देवाजीची सुंदर मुलेच असतात. त्याचं आत्मरुपच असतात. याच परमेश्वरी रुपाचं देखणं नाजुक परिमळ देणारं रूप म्हणजेच सायली. नाजुकशी सायली.

सायली सायली नाजुक राणी
पाकळ्या कवळ्या रातीला गाणी
सायंकाळीही उमले सायली
गंध रात्रभर टोपली टोपली

पाहून तिला रडणे पळे
हास्याचे फवारे जिने आकळे
सायली तुझा गंध उरात
हळवे भाव येती भरात

शुभ्र कळ्या तिच्या फुले ही धवल
सृष्टीचे सुंदर गोंडस नवल
परिमळ गडद श्वासात भरे
सायली संगे अंगण स्मरे

हसण्याची तू स्मित भाषा ग
निष्पाप भावना तुझ्या मनात
गाली तु माझ्या रुळत होती
कळी कळी तुझी हातात होती

माझ्या माहेराची सय सायली
कुंपण झालेली वेल सायली
तिची नी माझी नाजुक गट्टी
तिच्या साठी मी आजही हट्टी

आजही माझी अंजली पाहे
सायलीची वाट उरात राहे
ते माहेर ते अंगण माझे
देवाच्या परडीत सजणे तुझे
कशी विसरू सायली तुला
माहेर झालीस आज घडीला

(४६)
शांत शांत चाफा

नातीगोती माणसाला आधार देतात. समृद्ध करतात. नाती माणसाला आनंद देतात. मनुष्याची नाती इतर मनुष्यांशीच असतात का बरं? अर्थातच नाही. माणूस आणि निसर्ग असं एक सुंदर नातं असतं. या नात्याला कोणतीच उपमा देता येत नाही. सृष्टी सोबत माणूसही विशाल, ताजा, टवटवीत, प्रसन्न, आनंदी असा होऊन जातो. दारात एखादं फुलझाड अगदी बालपणापासून उभं असतं. त्याला आपलं वाढणं, मोठ होणं, खेळणं, बागडलेलं पाहिलेलं असतं. आपण त्या झाडाचे सर्व ऋतूंचे सर्व सोहळे अनुभवलेले असतात. काही गुजगोष्टी परस्परांच्या जवळी बोललेल्या असतात. पण ते झाड आणि आपण एकत्र असतो ते त्या घरामुळे. ते घरंच आता आपलं राहणार नसेल तर, ते घरंच आता आपलं राहणार नसेल तर? ते झाड, त्याच्या काय येईल मनात. काय होईल या नात्याचं ? शांत शांत चाफ्यालाच विचारू चला....

आज असा शांत शांत गप्प का बरे
उमलुनी उगा उदास चाफा फांदीवर खरे
वारा आला हलवूनी जरा जरा गेला
चाफा काही जागचा हलेना डुलेना

आज उन्हा झेलीत उगा
चाफा गोरा मोरा
गर्मी झेलून पाकळ्या
झाल्या की सावळ्या

पानं सारी गोंधळली
आक्रीत काय झालं
हसणाऱ्या डुलणाऱ्या
फुलांनी मौन प्यालं

झाड ही झालं पुरंच वेडं
त्याला काहीच उमजंना
फुलांना काय मधेच झालं
काही काहीच समजंना

फुलं बिचारी गर्क विचारी
कुणकुण त्यांच्या आली कानी
जागा विकली मालकानी ती
चाफ्याचं आंगण उदासवाणी

बैठक पक्की आत्ताच झाली
खिडकीतून ती त्यांनी पाहिली
नवा मालक लगेच म्हणाला
पाडून सगळं बांधीन नव्याला

झाड चाफ्याचं अडसर होईल
उगाच जागा वाया ती जाईल
सगळ्यात आधी चाफा हटवू
घरात शोभेची झाडे नटवू

नाईलाज काही जुन्या धन्याचा
चेहरा होता बोलत त्याचा
ओशाळला मनी हात जोडुनी
चाफ्यास बोलला मौनातुनी

तेच मौन आज फुलांनी बघा
अंगा खांद्यावर घेऊन उगा
आठवण या घरा दाराची
मालक आणि राजकन्येची

गाल फुगवूनी सखी रडली
झाड माझे नका विकू म्हणाली
विकले घर जरी चाफ्याचे दार
तसेच ठेऊ उरी जन्मभरी

तिची आसवे चाफ्याच्या उरी
उरात तिच्या चाफ्याच्या चरी
प्रेम तिचे इतके पाहूनी
मराया चाफा मौनाने दारी

आज शांत तो आत बाहेरी
बालपणीची सखी बावरी
फुले नि सखी कावरी बावरी
पुरुन उरेल प्रेमशिदोरी

चाफ्याच्या घरी चाफ्याच्या दारी
चाफाच उरी, चाफा अंतरी

(४७)
शेवंती

फूल म्हणजे सुंदरता, नाजूकता, अलवारता हे समीकरणच असतं. तरीही काही फुलं आपल्या सातत्याने फुलंत राहण्याच्या, लवकर न कोमेजण्याच्या स्वभावानं आणि दिलदार मनानं माणसांच्या घरात चूल पेटती ठेवतात, त्यातलीच ही शेवंती. ती सदैव हासते आणि इतरांच्या चेहऱ्यावरही हास्य फुलवंत ठेवते. ती वेणी होते, प्रेयसीच्या केसात जाऊन बसते. ती हार होते देवाच्या गळ्यात रुळून जाते. तिचाच हार यशाचा गाजावाजा करतो, ती सहजीच कोणाच्या पायावर जाते अन् भक्तीचा भाव फुलून येतो. तिला बाजारात ढिगाऱ्यानं पाहताना आनंदाचे व ताज्या तवाण्या भावनांचे हिमालय मनात जन्माला येतात. त्या काळ्या कुट्ट कष्टाळू हातात ती वेणी गुंफली जाते ना तेंव्हा ते हातही उजळून जातात. ती शेवंती असते म्हणून बाजार फुलून जातात. बाजारातली गरिबी श्रीमंती ल्येते, अन् रोजच दिवाळी येते. ती शेवंती असते म्हणून....

शेवंती ग शेवंती
गोड गोजिरी शेवंती
तु फुलांची राणी होशी
असंशी मधुवंती

सहाही ऋतूत बहरा येशी
भुरळ मनाला तूच पाडीशी
शेवंती ग शेवंती
गोड गोजिरी शेवंती

पाकळ्या किती कोणी मोजल्या
गंध विणल्या वेण्या घातल्या
तव वेण्यांची हौस साऱ्यांना
देवीला तशी महिलागणा

श्वेत मोतिया पीत रंगांची
हसतेस मधुर तू मुक्त ढंगाची
सजावट तुझी मनोरम किती
मनास मोहे तुझी श्रीमंती

तुझे हासणे तुझे दिसणे
तुझे पाहणे प्रियेची स्मृती
अलगद हाती येशी लाजशी
तिच्या सवे तूही टवटवीशी

मंदिरी तुझे देवाच्या गळा
हार रुळती त्या भक्तीच्या वेळा
प्रसन्न लहर ही आत्मसागरी
जीव शेवंती हरी चरणाशी

शोभा वाढते राऊळी किती
नक्षी शोभते ताजी शेवंती
टिकते कैक दिवस ती तर
न सुकणारे फूल हे लवकर

शुभ प्रसंगी विवाह वेदी
शेवंती तेथे पोहचते आधी
भक्ती उसळे शृंगार शोभे
प्रियेच्या केशी कलापी साजे

फुलमाळ्याचे घर चालविशी
गरीब तुझ्याने नाही उपाशी
बाजार रस्ती कडेस कोणी
उघडे विवस्त्र मूल झोपवूनी

वेण्या भराभर गुंफूनी तुझ्या
विक्री करुनी चूल फुंकण्या
घास तयांच्या पोटी तुझ्याने
तुला बघुनी हे सोपे जगण

जय विजय साजरे सारे
गळ्यात माळा कौतुक तुरे
नवरा नवरी आणि पुढारी
सण उत्सवही होती साजरे

देव जरी मज विचारी कधी
जन्म कोणता हवा सांगशी
शेवंती होईन राऊळी जाईन
सखीच्या वेणीत प्रेमाणे राहीन

आनंद देईन मुखश्रीवरी
हर्षोल्लासाच्या लाटा सागरी
गरीब पोटाचे खळगे भरीन
जगणे मरणे सार्थक करीन

मी शेवंती होईन
मी शेवंती होईन

(४८)
सोनचाफा

बाजारातून फेरफटका मारताना जी जी फुलं दिसतात ना त्यात एक फूल अगदी राजासारखं बसलेलं असतं. गुच्छ सोबत घेऊन आपला. किंमत त्याची महागडी म्हणून जवळ येऊन, वास घेऊन परत फिरणारे खूप जण. ज्यांना ती किंमत परवडते ते आवर्जून घेऊन जातात, थाटात. कधी प्रेयसीच्या केसकुंतलात तर कधी देवकपाटात. ही फुलं सोन्यासाखीच असतात. गंध इतका सुंदर हवाहवासा की कायम तो रहावा घरात, मग मनात असंच वाटत जातं. काही फुलांना तोडच नसते. ती देवाची कृती अजोडच असते. सोनचाफ्यासारखी....

चाफ्या मध्ये चाफा, गोड सोनचाफा
सुवास त्याचा, अपूर्व जसा
रंग सोनसळी, छटा केशरी पिवळी
सुवास वाऱ्यावरी, पोचतो जळी स्थळी

किंमत त्याची कशी करावी
अनमोल ऐसा परिमळ
चाफ्यांचा राजा हा विराजे
रमणी असो वा राऊळ

सोपचाफ्याने ओंजळ भरता
गंध पसरतो चहूकडे
थांब सखे मज गजरा माळूदे
नेहमीच तुजला घाईगडे

आज माळल्या गजऱ्याचा
सुगंध राहील खूप दिवस
क्षण रहावेत असेच सुरभित
तुझे नि माझे हाच नवस

बाजारातून भटकत असता
नक्की थबकतो तिथे प्रिये
जिथे सोनचाफा हा ऐटीत
खिळवून ठेवतो सकळ स्त्रिये

सोनचाफ्याची कांती असावी
स्वप्न जसे भौतिक होते
चरित्रातुनी सुगंध वहावे
सोनचाफी अलौकिक तेचे

(४९)
सोनपिवळी फुलं उमलली

चंद्र सूर्याचं तेज घेऊन आलेले डोळे फुलांना पाहून स्वर्गीय आनंदात राहतात, हे खरेच. डोळे फुलांचं स्वप्नही पाहत असतात. डोळ्यांनी पाहिलेली स्वप्न शरीरात, मनात खोल खोल रुजून जातात. मनात गेलेली स्वप्न पूर्ण करण्यासाठी मन सातत्याने धडपडत असतं. बेचैन झालेल्या या मनाला मग स्वप्नपूर्तीसाठी प्रयत्न करण्याची उर्मी वाटते. जागृत उर्मीने मन बुद्धीला विनंती करते. बुद्धी योजना आखते. शरीरातील अंतर्बाह्य अवयवांना स्वप्न साकारण्यासाठी हालचालींचा आदेश मिळतो. हालचाली वाढू लागतात, स्वप्न साकारू लागतात, आकारू लागतात. फुलांचं स्वप्न अन् स्वप्नातील फुलं, एकमेकांच्या सोबतीन चालू लागतात. चंद्राची शीतलता प्रखर सूर्यालाही मोहून टाकते. सूर्य ही आल्हादायक ठरतो. चंद्र अधिकच मादक वाटतो. फुलांच्या गावात कोणाचं तरी स्वप्न फुलूनही जातं. पाकळी पाकळीनं उमलंत खुलूनही जात. स्वप्नफुलांचा सडा पायवाटेवर पडतो, अन् कोमल वाट चालू लागतात.

सोनपिवळी फुले उमलली
हास्य किती हे गोड
फुला पाहूनी कळी उमलते
फुलणे ते अजोड

फुलणे सोपे नसते काही
किती करावा त्याग
रूप सारखे बदलून घ्यावे
नित्य नवा हा साज

हट्ट सोडता बीजाने
खपवून घेता मातीत
अंकुर सान वर वर येतो
भेग भुईच्या छातीत

ऊन साहणे सर झेलणे
वारा वेडापिसा
उंच वाढण्या एकच पथ्य
या साऱ्यांवर भरवसा

हळूहळू आकारा येई
रोप अंकुराचे
कोंब कळीचा डोकावतो
अन् वेध लेकुराचे

फळ बहरण्या कळीने आधी
स्वत:स ते फुलवावे
ऋतूराजाला आनंदाने
कवेत ते झुलवावे

एक एक पाकळी नव्या
रंगात न्हाऊनी येते
रेशीम स्पर्शी पराग कोशी
फूल कळीचे होते

आता फळाला आस लागली
कधी मी ये आकारा
त्यासाठी रे सुकवून देणे
फुला तुझ्या शरीरा

किती वेळ मग मिळतो फूलाला
स्वत:स खुलविण्या
सदा हसून ते कसर न सोडी
कळीस फुलविण्या

(५०)
सोनटक्का

जगण्याचा सुगंध पसरवंत जाणं हेच खरं आयुष्य असतं. जन्माला येणं आपल्या हातात नसलं तरी जन्म सार्थकी करणं आपल्याच हातात असतं. जगण्याला अर्थ देणाऱ्या अनंत गोष्टी त्या अनंताने मनुष्याभोवती निर्माण केल्यात. त्या ओळखता आल्या पाहिजेत, त्यांचा आस्वाद घेता आला पाहिजे. त्या वस्तू, विचार व्यक्तींना दाद देता आली पाहिजे. माणूस म्हणून घडवणूक करता आली पाहिजे. उच्च मूल्यांची जडवणूक करता आली पाहिजे. कुठे तरी एकटं एखादं फूल खुणावत असतं ते समजलं पाहिजे. फुलांची भाषा आपल्याला कळली ना तर आपल्या भाषेत फुलांचं मार्दव का बरं उतरणार नाही? आपलं जगण फुलांचं जगण झालं पाहिजे. सोनटक्कयाचं काळीज होता आलं पाहिजे.

किती सांगावं किती बोलावं
सोनटक्कयाचं काळीज व्हावं
गंध देऊनी सुकूनी जाता
स्वप्न आभाळी फुलून यावं

शुभ्र एवढं चांदणवर्ण
तलम एवढं अंत:करण
कोमलतेच्या सीमा पार
दर्पण जैसे आर पार

नाजूकतेची नाजूक धार
सोनटक्कयाने केली पार
हात कसा मी लावू त्याला
अलगद त्याची रेशीम फार

ओल मिळावी वर्षावाची
खुले कळी ती आपसुकत्याची
थंड हिवाळा जपतो त्याला
ग्रीष्म वैरी हा जन्मोजन्मी

सायंकाळी खुले खुशाल
मध्यरात्रीला पूर्ण बहार
नाजुक टक्का सकाळी धस्का
सुकून प्रभाती जीव उधार

पातळ पातळ कवळ्याशार
तीन पाकळ्या श्वेत खुमार
मध्ये सोनेरी पराग पिशवी
जपून ठेवतो जीवापाड

रंग एवढा धवल स्वच्छ की
हात लावण्या कचरे मन
फूल फुलुनिया दिसते जैसे
फुलपाखरू ते तन मन

ललना कोणी श्रमातिरेके
अथवा रुसुनी कोमेजते
उपमा तिजला याच फुलाची
कवी मनाला उमजते

सुगंधी द्रव्ये या गंधाने
सौदर्याच्या उटी तैयार
औषध होते कधी फूल हे
नाजुक हळवी कुसुमनार

फुले हाताळू नका हो कोणी
सुकतील नाजुक अति अलवार

म्हणून कळ्यांचा फुलण्या आधी
फुलून येतो बघ बाजार

म्हणून कळ्यांचा फुलण्या आधी
विकण्या स्वतः भरे बाजार

दालन प्रासादातून याचा
गंध अलौकीक दरवळतो
प्रसन्न सुवास गाभाऱ्यासम
ईश जीवाला जणू कळतो

(५१)
झेंडू

फुलांच्या साम्राज्यात सगळीच फुलं मोहक, सुंदर, आकर्षक असतात. माणसांच्या जगात सण उत्सवांमध्ये वापरली जाणारी फुलं विशेष सौभाग्य घेऊन येतात बरं का! ही फुलं आणि सणोत्सव असंच सूत्रच प्रस्थापित झालेलं असतं. एखादा विशिष्ट सण आला की ही फुलं येतात, उमलतात, बाजारात सजून बसतात. बाजारातून ती विकत घेऊन घराघरात स्वागतपूर्वक आणली जातात. हार तोरण बनवून ती दारादारांवर देव्हाऱ्यांवर, वाहनांवर सजूनही बसतात. या फुलांशिवाय सण, सण वाटतच नाही आणि सणांविना ही फुलं सुखावतही नाहीत. माणसाच्या मनात या फुलांबद्दल वेगळीच ओढ असते. सणांची आठवण असतात ही फुलं. आनंदाचे तोरण होतात ही फुलं. डोळ्यांना सुखावत मनात कायमचीच सण होतात ही फूलं. उत्सवांना लेऊन येतात ही फुलं. ही झेंडूचीच फुलं....

डौलदार गोल गोल झेंडूचे
मन मोहक हे कंद
नाही कशाचा सणासुदीचा
झेंडूला हो छंद झेंडूला हो छंद

जिथे सुखाची येई आरोळी
झेंडूचेहो तोरण दारी
पाहताच हे हसरे फूल
मन होत असे खुशाल मूल

ते तिथेच दंग
ते तिथेच दंग
नाही कशाचा सणासुदीचा
झेंडूला हो छंद

गेंद केशरी भगवे छान
पिवळे धमक बिंब लहान
खुडा पाकळी एकूण एक
आत बसलंय खोबरं सुरेख

बालपणी ते खाण्याचा चंग
नाही कशाचा सणासुदीचा
झेंडूला हो छंद
झेंडूला हो छंद

झेंडू फुलांची मैत्री छान
आम्रतरुची पाने सान
हिरव्या केशरी पिवळ्या ऐशा
रंग संगतीची ही कमान

त्या कमानी खालून या स्वछंद
नाही कशाचा सणासुदीचा
झेंडूला हो छंद झेंडूला हो छंद

चार मासी हे जगते झाड
फुलपाखरे येती द्वाड
रानी वनी अंगणीही फुलतो
सोन्याचा नाजुक संसार

या संसाराचा लाडीक रंग
नाही कशाचा सणासुदीचा
झेंडूला हो छंद झेंडूला हो छंद

झेंडू पाहता नयनी दसरा
वाहनांवरी माळा त्या हसऱ्या
दिवाळीसाठी तो सजतो
गाली खळी अन् तो लाजतो

पक्कांनाचा येई सुगंध
नाही कशाचा सणासुदीचा
झेंडूला हो छंद झेंडूला हो छंद

माझ्या मनीच्या कोपऱ्यामध्ये
फूल एक झेंडूचे राहते
आयुष्याला उत्सव करूनी
ते डोळ्यांमध्ये सुख पाहते

दिसतो त्याला तिथे आत्मानंद
नाही कशाचा सणासुदीचा
झेंडूला हो छंद झेंडूला हो छंद

(५२)
जुईचा वेल

साथ कशी द्यावी हे फुलांकडून शिकावं. ज्या झाडावेलींवर उमलतात त्यांना अधिकच सौंदर्य बहाल करतात ही फुलं. या झाडावेलींचं वाढणंच मुळी फुलण्यासाठी असतं नाही ! फुलं आली की झेललेली उन्हं शीतल वाटू लागतात. पावसाचा मारा दवांचा गारवा देऊ लागतो. थंडीचं गारठणं ऊबदार भासू लागतं. अन् फूल हे आपलं नवं रुप या थाटात झाडेवेली डुलू लागतात. फुलांना पाहून भूतकाळ विसरुन नव्या वर्तमानाच्या बहरात ते हसू लागतात. केवढा गोड असतो हा फूलरुपी झाडावेलींचा वर्तमान काळ. ही फुलं कायम अशीच हसरी राहावीत म्हणून स्वत:ला मातीत खुपसून घेत, झाडंवेली अर्धा भाग कष्टात गाढून घेतात. परंतू सुखाची ही मंजिरी मुळांसकट फांद्या पानांवर चैतन्य पेरंत जाते अन् फुलांचा जन्म सार्थक होतो. फुलांसारखंच जगावं नाही आपण साऱ्यांनीच ! फुलत, फुलवत आनंदी झूले झुलवंत....

जुईचा वेल माझ्या अंगणी हसला
फुलांचा सडा मग पडताना दिसला
फुलंच फुलं चहूकडे
सुगंधी कट्टे झालेत गडे
वेचायला मन माझं धावत सुटतं
मनाची करंडी व्हावसं वाटतं
सोडून सारा कामाचा व्याप
जुईला वेचणं खुशाल अमाप
तिला वेचता मन हळवं होतं
नाजूक भावना भरतं येतं
भरते माझी पदर झोळी
करंडी वाहते जुईदार कळी
नकळत येते गजऱ्याची लहर
जुईच्या फुलांची धाग्यातली सफर

एका मागे एक फुलं धाग्यात गुंफली
गजऱ्याची प्रतीक्षा लगेच संपली
केसात माळला गजरा सख्याने
नजरेत गर्दी केली धुक्याने
जुईसम आसवं गंधीत झालीत
आनंदानं वेलीवर डुलायला गेलीत
जुईराणी जुईराणी वेलीवर झूल
पडू दे तुलाही वाऱ्याची भूल
तुझाच गजरा आठवण होईल
सोनेरी क्षणांची साठवण होईल

लेखिकेचा परिचय

- **डॉ. मंजूषा पंढरीनाथ कुलकर्णी,**

  पीएच. डी. (संस्कृत), नेट (संस्कृत), सेट (शिक्षणशास्त्र), एम.ए. (संस्कृत), एम.एड., राजपत्रित अधिकारी वर्ग १ (महाराष्ट्र शासन, भारत) (सहाय्यक प्राध्यापक - संस्कृत)

  २३१ समर्थ अलंकार, सदनिका क्र. २, कवितांच्या बागेसमोर, विठ्ठल रुक्मिणी मंदिराजवळ, ज्योतीनगर, छ. संभाजीनगर - ४०० ००५

  ई-मेल : dr.manjushak@gmail.com

  मोबाइल : + ९१ ९८२२८ ३९४९१ । व्हाट्सएप; +९१ ९०८२१ ६१५२४

सध्या :

- **प्रशासकीय अधिकारी, मुख्यमंत्री कार्यालय, मंत्रालय, मुंबई (महाराष्ट्र)** येथे राजपत्रित अधिकारी वर्ग १ म्हणून कार्यरत.
- महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगामध्ये राज्यात सर्वप्रथम स्थान अधिगत आणि राजपत्रित अधिकारी वर्ग १ शासनसेवेमध्ये २२ वर्षांपासून कार्यरत.
- **संस्कृत सल्लागार मंडळाची सदस्य, साहित्य अकादमी, नवी दिल्ली. (https://sahitya-akademi.gov.in)**
- व्यापकदृष्ट्या मान्यताप्राप्त संस्कृत भाषातज्ज्ञ, **साहित्य अकादमी अनुवाद पुरस्कार २०२० प्राप्त,** उच्च शिक्षणातील शैक्षणिक विचारवंत, उच्च प्रशंसित कवयित्री, लेखिका, संशोधक आणि वक्ता.
- तर्कतीर्थ लक्ष्मणशास्त्री जोशी लिखित ''वैदिक साहित्याचा इतिहास'' (२६० पृष्ठे) या **मराठी पुस्तकाचा (साहित्य अकादमी पुरस्कृत) संस्कृतमध्ये अनुवाद करण्याचा विशेष प्रतिष्ठेचा प्रकल्प** साहित्य अकादमीने प्रदान केला होता, जो पूर्णत्वाला जाऊन साहित्य अकादमीद्वारे अनुवाद प्रकाशित.
- आचार्य बाळाराव **सावरकर लिखित स्वातंत्र्यवीर सावरकर यांच्या चरित्राच्या (अंदाजे २००० पृष्ठांच्या) ४ खंडांचा अत्यंत सन्मानाचा संस्कृत अनुवाद प्रकल्प** स्वातंत्र्यवीर सावरकर राष्ट्रीय स्मारक, मुंबई यांनी स्वाधीन केला आहे. त्यापैकी प्रथम खंडाचा अनुवाद पूर्ण झालेला असून प्रकाशनाच्या मार्गावर.

- गेल्या २५ वर्षांपासून, भाषा, साहित्य, संस्कृती, कला, नाटक, शिक्षण आणि भाषेशी संबंधित विधायक कार्याचा प्रसार करण्याच्या ध्येयाने प्रेरित अन् कार्यरत आहे.
- संस्कृतच्या प्राध्यापिका, वसंतराव नाईक शासकीय कला आणि सामाजिक शिक्षण संस्था, नागपूर.
- **महाराष्ट्र शासनाच्या पहिल्या पूर्णवेळ महिला भाषा संचालक आणि महाराष्ट्र राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोग, महाराष्ट्र शासनमध्ये प्रशासकीय अधिकारी** ह्या पदांवर कार्यभार सांभाळला.
- पुणे विद्यापीठातून पदवी आणि पदव्युत्तर शिक्षण पूर्ण केले
- तसेच पुण्यातील एसएनडीटी विद्यापीठामधून देखील बी.एड. आणि एम.एड. पूर्ण केले.
- एकाच वेळी पुणे विद्यापीठ आणि टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठात अव्वल येण्याचा बहुमान मिळवला.
- MPSC वर्ग-एक परीक्षेमध्ये संस्कृत या विषयामध्ये सर्वप्रथम येण्याचा बहुमान
- विविध राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय परिषदा, चर्चासत्रे आणि परिसंवादांमध्ये अनेक शैक्षणिक शोधनिबंध सादर केले आणि अनेक प्रतिष्ठित पुरस्कार जिंकले.

लक्षणीय योगदान :

डॉ. मंजूषा या भाषा, कला, नाटक, संस्कृती, प्रशासन, साहित्य आणि शिक्षण या क्षेत्रांमध्ये अनेक बहुमुखी भूमिकांमध्ये योगदान देत आहेत. त्या संस्कृतमधील एक प्रसिद्ध प्राध्यापिका, एक प्रसिद्ध वक्ता, एक विचारशील प्रवचनकार, एक वाचक, एक उद्घोषक, एकल-कलाकार-नाट्यकलावंत/सादरकर्त्या, एक कवयित्री, एक संशोधक, एक लेखिका आणि अशा अनेक क्षेत्रांमध्ये नैपुण्य असलेल्या विदुषी आहेत.

गेल्या काही वर्षांमध्ये डॉ. मंजूषा यांनी भाषिक संशोधन, अनुवाद, भाषा आणि कोशविकास आणि भाषा धोरणाची निर्मिती अशा अनेक महत्त्वपूर्ण क्रियाकार्यांचे नेतृत्व केले आहे. शिक्षण, साहित्य, प्रशासन आणि संस्कृती या

क्षेत्रातील त्यांच्या अद्भुत योगदानाबद्दल त्यांना अनेक पुरस्कार आणि सन्मानचिन्हांनी सन्मानित करण्यात आले आहे.

डॉ. मंजूषा यांनी मराठी कवितेच्या क्षेत्रात जागतिक स्तरावर विश्वविक्रमधारक अशी एक अनोखी ओळख निर्माण केली आहे आणि चरित्र, कविता, ललित आणि तात्त्विक तसेच वैचारिक लेखन अशा सर्व संबंधित शैलींमध्ये त्या एक उत्कृष्ट आणि प्रथितयश लेखिका म्हणून चमकत आहेत.

प्रकाशमार्गा: हे पुस्तक डॉ. प्रकाश बाबा आमटे यांच्या चरित्राचा (मराठी भाषेतील) डॉ. मंजूषा यांनी केलेला संस्कृत अनुवाद आहे ज्याला २०२० वर्षातील साहित्य अकादमीच्या अनुवाद पुरस्काराने गौरविले गेले. डॉ. आमटे यांच्या या अद्भुत जीवनप्रवासाचा संस्कृतमध्ये अनुवाद करण्यात डॉ. मंजूषा यशस्वी ठरल्या आहेत.

''**साहित्यिक व्रत**'' म्हणून गेल्या ६ वर्षांपासून, डॉ. मंजूषा रोज काव्यरचना रचत आहेत आणि प्रसारित करत आहेत. त्यानिमित्ताने मराठी कवितेतील 'हाय रेंज बुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड' मध्ये जागतिक विक्रम केल्याबद्दल महाराष्ट्राचे माजी राज्यपाल श्री. भगतसिंग कोश्यारी जी यांच्या हस्ते डॉ. मंजूषा यांचा सत्कार झाला आहे.

प्रकाशित पुस्तके –

- डॉ. मंजूषा यांनी मराठी, संस्कृत आणि इतर भाषांमध्ये अनेक उत्तम पुस्तके लिहिली आहेत आणि त्यांचे पहिले पुस्तक 'विवाह संस्कार' २०१० या वर्षी प्रकाशित झाले. त्यानंतर डॉ. मंजूषा यांनी संस्कृतमधील इतर अनेक पुस्तके प्रकाशित केली आहेत ज्यामध्ये श्यामस्य माता, विवेकानंदस्य विचारसौंदर्यम्, वेदकालीन स्त्रीरत्नानि, स्मृतिवचनानि, स्मृतिप्रतिपादित न्याय:, विवेकरत्नानि, प्रकाशमार्गा : अशी अनेक पुस्तके संस्कृतमध्ये रचली व अनुवादित केलेली आहेत. तर 'प्राचीन भारतीय समाज', 'सूर्य शक्ती और मानव', 'कौटिलीय अर्थशास्त्र', 'स्मृतीग्रंथ – भाग १ और २' ही त्यांची हिंदी भाषेतील पाच पुस्तके प्रकाशित झाली आहेत.

  त्यांच्या मराठीतील पुस्तकांमध्ये अनमोल विचार ठेवा – नचिकेता (लेखांचा संग्रह), लावण्यखणी (मराठी लावणी गाण्यांचा संग्रह), कणखरबाणा राणी

अहिल्या (अहिल्याबाई होळकर यांचे चरित्र), मृद्‌गंध (ग्रामीण मराठी भाषेतील कवितांचा संग्रह), एक पाती गवताची (ललित लेखसंग्रह), प्रीतसुधा, आरसपाणी-जीवनगाणी (मानवी जीवनावरील कवितांचा संग्रह), गोड-गोड पापा (बालकवितांचा संग्रह), सर्ग-निसर्ग, संतोष, उत्कर्ष, पूर्वा, सृष्टीगंध, युगंधरा (निसर्गावरील कविता), नाथा पंढरीनाथा, ईश भाग्येश (देवभक्तीपर), मंगेश, आंदण (प्रासंगिक), रूप-स्वरूप (राधाकृष्ण), अलवार, मधुश्री (ऋतू), सुधांशु (चंद्र), दिव्यांतरी (सूर्य), बकुळफुले, अळुमाळु, सुरभी, कामिनी (फुलांवरील कविता), खाणाखुणा (पशु), वैष्णवी (पक्षी), नादश्रुती, श्वेता (तिच्यावरील प्रीत कविता), स्वामिनी (स्त्रीजीवन - भाग १), मृणालिनी (स्त्रीजीवन - भाग २), प्रमिला (धरती-आकाश), लाघव वेळा (सकाळ-संध्याकाळ), मनमंदिरा, तेजशलाका, उदय, मंजुभारती (जीवनपर कविता), प्रियतमा शुभांगी, नेहा, सुधीर (त्याच्यावरील प्रीत कविता), मन्मनी, इंदुमती, मंजुश्री, मानसी (ललितलेख), बोल बरवे, मनस्विनी, हृदयस्पर्शी (रसिक प्रतिक्रिया - कवीश्वर), प्रतिसाद, रसिकवरा, हृदयतरंग, अनुबंध (अन्य रसिक प्रतिक्रिया) यांचा समावेश आहे.

याशिवाय विज्ञानातील संस्कृत, स्मृती धारा भाग-१ आणि भाग २, चतुरंग, शोधामृत, संस्कृत मराठी उखाणे, गौरवगाथा सूर्याची, जीवनचिंतन, भावमंजूषा, विचारकणिका, वेदकालीन स्त्रीरत्ने आणि अणुविज्ञानातील झंझावात - डॉ. अनिल काकोडकर, प्राचीन भारतीय समाज. ही पुस्तके देखील प्रकाशित आहेत. त्यांचे मराठीमध्ये 'मंजु मंजिरी' आणि 'सर्ग निसर्ग' नावाने ऑडिओ कवितासंग्रहही प्रकाशित झालेले आहेत.

प्रकाशनाच्या वाटेवरील पुस्तके -

(राधाकृष्ण) - श्रीरंग, कृष्णकांत, (वेळा) - तेव्हा, (मिश्र कविता) - गंधराणी, कवडसा, मृण्मयी, अबोली, (ऋतू) - सहा सोहळे, नभ मोजताना, (पाऊस कविता) - श्रावणी, (गझल) - उल्का, (वाट) - जरा रेंगाळले, (रंग) - रंगतनु, (सर्वोत्कृष्ट कविता) - माझी कविता.

मिळालेले पुरस्कार :

पुरस्काराचे नाव आणि वर्ष –

- कोकण मराठी साहित्य परिषदेचा अत्यंत मानाचा २०२२–२३ चा ललित गद्य विभागातील द्वितीय क्रमांकाचा सौ. लक्ष्मीबाई व राजाभाऊ गवांदे पुरस्कार 'एक पाती गवताची' या ललितलेखसंग्रहास प्राप्त झाला आहे.
- शिक्षाश्री सन्मान – २०२४
- स्व. वा.ना. उत्पात स्मृती पुरस्कार – २०२३
- परळी भूषण पुरस्कार २०२३
- मुंबई मराठी ग्रंथ संग्रहालय २०२३ पुरस्कार (गौरव गाथा सूर्याची साठी)
- संस्कृत भाषा सभा नाशिक, महाराष्ट्र तर्फे डॉ. व्ही. एम. गोगटे स्मृती पुरस्कार २०२३
- अखिल ब्राह्मण मध्यवर्ती संस्था, नाशिक २०२२ तर्फे सन्मान आणि सत्कार
- अखिल देशस्थ ऋग्वेदी ब्राह्मण मध्यवर्ती मंडळ, वडोदरा तर्फे ''साहित्य रत्न'' पुरस्कार २०२२
- सरस्वतीदेवी विद्या विकास ट्रस्ट पुरस्कार २०२२
- प्रेमचंद सन्मान २०२२
- अणुविज्ञानातील झंझावात : डॉ. अनिल काकोडकर – ३ राज्यस्तरीय पुरस्कार प्राप्त
- महात्मा फुले राज्यस्तरीय बाल–साहित्य पुरस्कार (महाराष्ट्र साहित्य प्रतिष्ठान) २०२१
- राज्यस्तरीय संत नामदेव चरित्र साहित्य पुरस्कार २०२०
- लेखक सुनील रंगराव देसाई राज्यस्तरीय बाल–साहित्य पुरस्कार २०२९
- संस्कृतसाठी साहित्य अकादमी अनुवाद पुरस्कार २०२०
- राष्ट्रपती पुरस्कार विजेते दिवंगत व्ही.डी. सर्जे गुरुजी प्रतिष्ठानचा जीवन गौरव पुरस्कार २०१८
- पत्रकार उत्कर्ष समिती (मुंबई)चा राज्यस्तरिय आदर्श शिक्षक पुरस्कार २०२७

- शेतकरी शिक्षण प्रसारक मंडळ आष्टी जि. बीड (महाराष्ट्र) चा राज्यस्तरीय आदर्श पुरस्कार
- द्वारका प्रतिष्ठानचा राज्यस्तरीय सर्वोत्कृष्ट प्रशासक पुरस्कार
- गोस्वामी संत तुलसीदासकृत रामचरित मानस पुरस्कार २०२६
- राज्यस्तरीय दैनिक भास्कर महिला पुरस्कार २०१२
- राज्यस्तरीय लोकमत सखी सम्राज्ञी पुरस्कार २०१२
- दिल्ली संस्कृत अकादमी, अखिल भारतीय-नवोदित - संस्कृत कवि प्रतियोगिता पुरस्कार २०१२
- लोकमत माझी आई पुरस्कार २०१२
- राज्यस्तरीय महिला गौरव पुरस्कार २०११
- संस्कृत नाट्य महोत्सव - संहितालेखन प्रथम पारितोषिक २०११
- संस्कृत नाट्य महोत्सव - नाट्य द्वितीय पारितोषिक २०११
- राज्यस्तरीय विद्यारत्न पुरस्कार २०११
- राज्यस्तरीय विद्यारत्न पुरस्कार २०१०
- S.N.D.T. महिला विद्यापीठ, सर्वतृतीया २००१
- मध्यप्रदेश संस्कृत अकादमी राष्ट्रीय निबंध रचना पुरस्कार १९९८
- महाराष्ट्र राज्यशासन संस्कृत प्राविण्य पुरस्कार १९९८

- **Digital Content :**

अ.क्र.	तपशील	लिंक
१	सखी सह्याद्री मुलाखत, दि. १०-१०-२०२४	https://www.facebook.com/share/v/FmEuAjAVeKGrunYB/?mibextid=WC7FNe
२	सोनाली नवांगुळ, डॉ. मंजूषा कुलकर्णी यांना साहित्य अकादमीचा अनुवादासाठी पुरस्कार	https://www.loksatta.com/pune-news/sonali-nawangul-dr-manjusha-ku-lakarni-sahitya-akademi-award-for-translation-akp-94- 2600116 ?utm_source =whatsapp_web & utm_medium =social& utm_campaign=socialshare buttons
३	"आपल्यालाच आपला प्रकाश होता आलं पाहिजे." साहित्य अकादमीचा पुरस्कार मिळाल्या नंतर मंजुश्री यांनी दिलेला हा संदेश आपल्या सर्वांसाठी साहित्य अकादमी पुरस्कार विजेत्या डॉ. मंजूषा कुलकर्णी MaxWoman वर.	https://youtu.be/Lqu-YF4G-rw
४	डॉ. मंजूषा कुलकर्णी यांना साहित्य अकादमी पुरस्कार	https://www.madhyamvruttseva.com/डॉ-मंजूषा-कुलकर्णी-यांचा/

५	महाराष्ट्राचे माननीय राज्यपाल यांचे ट्वीट	<https://twitter.com/maha_governor/status/ @maha_governor 1439559856764030979 ?s=08 <https://twitter.com/maha_governor/status/1439559859536482304?s=08
६	संस्कृत भाषाव्रताचा सन्मान ‘प्रकाशवाटा’ या डॉ. प्रकाश आमटे यांच्या आत्मचरित्राचा संस्कृत अनुवाद डॉ. कुलकर्णी यांनी ‘प्रकाशमार्गा:’	https://www.loksatta.com//lokrang/sahitya-akademi-award-for-translation-autobiography-of-prakash-amte-poet-prof-dr-manjusha-kulkarni-prakashwata-zws-70-2612674/lite/ ?utm_source=whatsapp_web&utm_medium=social&utm_campaign=socialsharebuttons
७	https://mr.wikipedia.org	https://mr.wikipedia.org/wiki/मंजूषा_कुलकर्णी
८	प्रा.डॉ. मंजूषा कुलकर्णी यांचा महाराष्ट्र राज्याच्या मा. राज्यपालांच्या हस्ते अभिनव साहित्यिक विक्रम केल्याबद्दल सत्कार	https://youtu.be/6x7BRzz_seo

९	प्रशासक आणि संस्कृत विद्वान - डॉ. मंजूषा कुलकर्णी यांच्याशी भेट (डीडी न्यूजद्वारे)	https://youtu.be/ 7a5dNUZKnRk
१०	@MahaGovtMic	https://twitter.com MahaGovtMic/status 1476551366352924 672?s=08
११	कवयित्री डॉ.मंजूषा कुलकर्णी यांचा जागतिक काव्य विक्रम केल्याबद्दल राज्यपालांच्या हस्ते सत्कार 'साहित्यिक व संतांनी देश एकसूत्रात बांधला' भगतसिंह कोश्यारी	https://twitter.com/ InfoVidarbha/status/ 1418559733921816 580?s=20
१२	साहित्याच्या पारावर डॉ. मंजूषा कुलकर्णी सखी सह्याद्री - डीडी सह्याद्री दूरदर्शन मुंबई	https://youtu.be/ VEJcY4GX7tg
१३	सखी सह्याद्री	<https://youtu.be/IT LxInwuJc ; https:/ youtu.be/7a5dNUZKnRk
१४	खास कार्यक्रम / नवदुर्गासह डॉ.मंजूषा कुलकर्णी / नवरात्री स्पेशल / सकाळ मीडिया	https://youtu.be/ m1Ot_LzxI4k

१५	मनीषा नवपुते यांची फेसबुक पोस्ट	https://m.facebook.com/ story.php?story_fbid=1266 533350529198id=10001517 6343763&sfnsn=wiwspwa
१६	संजीव खानझोडे यांची फेसबुक पोस्ट	https://m.facebook.com/ story.php?story_fbid= 4429100480484776 id=100001546044035 sfnsn=wiwspwa
१७	ऑडिओ अल्बम – ''सर्ग_निसर्ग'' ऑडिओ अल्बम – ''मंजुमंजिरी''	<https://vy6s8.app.goo.gl/ NKnJ> https://vy6s8.app.goo.gl /A8Z5
१८	Special Screening of 100th Episode of Mann Ki Baat from Raj Bhavan	https://www.youtube.com /live/7-dyWQaLA?si=mid 7qSf_HIM6WQ8q
१९	स्वामी विवेकानंद व्याख्यान : भाग – १	https://youtu.be/TrNMBV_ ysf8?feature=shared
२०	स्वामी विवेकानंद व्याख्यान : भाग –२	https://youtu.be/NpvMk- Pu4dOs?si=typfHtOvNg- 1hDXgT

सारांश :

- एकूण अनुभव (शैक्षणिक) : २२ वर्षे
- एकूण अनुभव (प्रशासकीय) : १३ + वर्षे
- व्याख्याने आणि भाषणे : १००० पेक्षा जास्त
- प्रवचने : ५०० हून अधिक
- शोधनिबंध प्रकाशित : १०० हून अधिक
- स्वलिखित पुस्तके (प्रकाशित) : ८८
- स्वलिखित पुस्तके (आगामी) : १५
- संशोधन प्रकाशने : १६
- परिषद / सेमिनार / कार्यशाळेत सहभाग (आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय आणि राज्यस्तरीय) : ४०
- परिषद / सेमिनार / कार्यशाळेत स्रोत-व्यक्ती / तज्ज्ञ म्हणून सहभाग : २०० हून अधिक
- पुरस्कार : २०० पेक्षा जास्त
- मिळालेल्या शिष्यवृत्ती : ९
- डॉ. मंजूषा यांच्या मार्गदर्शनात पीएच.डी. पदवी प्राप्त विद्यार्थी : ०५
- डॉ. मंजूषा यांच्या मार्गदर्शनात पीएच.डी. संशोधन कार्य सुरू असलेले विद्यार्थी : ०४

● ● ●